

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง "การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดฉะเชิงเทรา" นั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมและศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ดังนี้

2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับ โรงเรียนและชุมชน

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2.1.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 ผลงานวิจัยในประเทศ

2.2.2 ผลงานวิจัยต่างประเทศ

2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีผู้วิจัยหลายท่าน ได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีไว้ สรุปเป็นประเด็น ได้ดังนี้

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับ โรงเรียนและชุมชน

1) ความหมายของ โรงเรียน

มีผู้ให้ความหมายของคำว่า โรงเรียน ที่คล้ายคลึงกัน ดังที่ วิจิตร วรุตบางกูรและคณะ (2520 : 3) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง หน่วยของสังคมหน่วยหนึ่งที่ตั้งขึ้น โดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลหลายคน ซึ่งมีความต้องการและมีวัตถุประสงค์ร่วมกันที่จะใช้เป็นองค์การในการให้บริการทางการศึกษาแก่เยาวชนและผู้สนใจ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2524 : 219) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง สถาบันแห่งหนึ่งของชุมชน คือแหล่งที่ให้การเรียนรู้ประสบการณ์ทางการศึกษาแก่สมาชิกของชุมชน ปัญญา น้ำเพชร (2524 : 180) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง สถานศึกษาอันเป็นองค์การที่ให้บริการทางการศึกษาแก่ผู้รับการศึกษา ประกอบด้วยอาคารสถานที่ บุคลากร ระบบระเบียบ รูปแบบในการดำเนินงานเกี่ยวกับกิจกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2525 : 31) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง หน่วยของสังคมที่ทำหน้าที่แรกและหน้าที่หลักในการให้การศึกษอบรมอย่างเป็นระบบแก่สมาชิกของสังคม แต่ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่รองและหน้าที่

เสริมในการรักษาสืบต่อวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมอื่น ๆ ด้วยพร้อมกันไป หวน พิณรุฬันธ์ (2529 : 18) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง สถานที่หรือหน่วยของสังคมที่ให้การฝึกฝนอบรมคน ในหลาย ๆ ด้านแก่บุคคลในสังคม เป็นสถานที่ที่ให้การฝึกฝนอบรมคนทั้งด้านหนังสือ ด้านความรู้ ความคิด ความสามารถในการทำงาน การประกอบอาชีพ ความประพฤติดี ความสมบูรณ์ของ ร่างกาย และสังคม

สรุปได้ว่า โรงเรียน หมายถึง สถานศึกษาที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคมที่มีหน้าที่ สำคัญในการให้การศึกษาเรียนรู้ ทั้งด้านความรู้ ความคิด อาชีพ คุณธรรมจริยธรรม สุขภาพอนามัย และทักษะทางสังคมที่จำเป็นให้กับบุคคลในสังคม และมีหน้าที่ในการสืบต่อวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมของสังคมที่ดั่งามสืบต่อไป

2) ความหมายของชุมชน

นักสังคมศาสตร์ให้ความหมายของคำว่า ชุมชน ไว้ ดังที่ สัตยญา สัตยญาวิวัฒน์ (2523 : 6) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง องค์การทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุม ท้องถิ่น สมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ และสามารถแก้ไขปัญหาในชุมชน ของตนเองได้ สมศักดิ์ ศรีมาโนชญ์ (2523 : 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง กลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในเขตทางภูมิศาสตร์ที่ค่อนข้างแน่นอนและติดต่อกัน มีส่วนสำคัญของชีวิตทั่ว ๆ ไป อย่างเดียวกัน โดยมองเห็นได้จากกิจกรรมารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี และการพูดจา สุমন อมร วิวัฒน์ (2524 : 219) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง อาณาบริเวณแห่งหนึ่งที่มีคนจำนวนหนึ่งมา อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นเวลาอันยาวนาน มีความผูกพันต่อสถานที่นั้น มีจารีตประเพณี มีความคิดเห็น และความเชื่อไปในทางเดียวกัน ใช้สาธารณสถานและสถาบันต่าง ๆ ร่วมกัน สามารถจะร่วมแรง ร่วมใจกันทำกิจกรรมอันใดอันหนึ่งสำเร็จ หวน พิณรุฬันธ์ (2529 : 19) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง บริเวณที่มีคนหรือประชาชนจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่ร่วมกัน และมีการกระทำอย่างเดียวกัน หรือคล้ายคลึงกัน วิจิต นันทสุวรรณ และจ่านงค์ แรกพิณิจ (2541 : 5) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนในพื้นที่หรือขอบเขตที่แน่นอนหนึ่ง มีความผูกพันซึ่งกันและ กัน อันเป็นผลมาจากการมีกิจกรรมทางการผลิต มีวิถีการผลิตที่เหมือนหรือใกล้เคียงกันหรือเกี่ยว ถัดกัน มีกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนภายในกลุ่ม และเกิดจาก กลุ่มชาติพันธุ์ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน และรวมถึงความคิดทาง การเมือง หรือมีกระบวนการในการตัดสินใจร่วมกัน ประเวศ ะสี (ประเวศ ะสี. 2536 :17, อ้างจาก วิจิต นันทสุวรรณ และจ่านงค์ แรกพิณิจ. 2541 : 3) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การที่คนจำนวน หนึ่ง มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความเป็น

ชุมชนมีพลัง มีศักยภาพสูงในการแก้ปัญหา ทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมือง ชุมชนที่เข้มแข็งจะก่อให้เกิดการพัฒนาทุกด้าน

สรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง อาณาบริเวณที่มีคนจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่ร่วมกัน มีความคิดเห็น ความเชื่อ และความสนใจคล้ายคลึงกัน มีความเอื้ออาทรและความผูกพันต่อกัน มีการทำกิจกรรมทางสังคมที่เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม และกระบวนการตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางสังคมที่คล้ายคลึงกัน

3) ประโยชน์เกี่ยวกับโรงเรียนกับชุมชน

หวน พิณรุฬห์ (2529 : 20) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของโรงเรียนกับชุมชน ไว้ดังนี้

- (1) โรงเรียนเป็นของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน
- (2) โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน
- (3) โรงเรียน : องค์การในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชน
- (4) โรงเรียนเป็นองค์กรและตัวกลางสำคัญในการเปลี่ยนแปลงชุมชน
- (5) โรงเรียนคือแหล่งอบรมคนให้ชุมชน
- (6) โรงเรียนคือแหล่งวิทยากรและวิชาการของชุมชน
- (7) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้โรงเรียนตอบสนองความต้องการของชุมชน และมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน
- (8) โรงเรียนจะทำหน้าที่คัดเลือกและให้ความรู้ รวมทั้งสร้างบุคลิกภาพของผู้เรียนให้เป็นที่ไปตามที่ชุมชนต้องการ
- (9) โรงเรียนมิใช่แต่เพียงรักษาและสืบทอดของเก่าเท่านั้น แต่ยังคงเผยแพร่ความรู้ใหม่ ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ชุมชนอีกด้วย
- (10) เนื่องจากโรงเรียนเป็นของชุมชน ดังนั้นโรงเรียนจึงควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างแข็งขันและเป็นจริงเป็นจัง
- (11) โรงเรียนตั้งขึ้นเพื่อชุมชน ชุมชนจึงควรมีส่วนกำหนดเป้าหมาย นโยบาย และมีส่วนในการกำหนดทิศทางของโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ กัน

สรุปได้ว่า โรงเรียนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เป็นองค์กรสำคัญที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้วยการให้ความรู้ รักษาและสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้นตามหลักปรัชญาถือว่าความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะความสัมพันธ์ที่ดีนั้นช่วยทำให้โรงเรียนสามารถตอบสนองสิ่งที่ชุมชนต้องการ และสามารถพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) บทบาทและความสำคัญของโรงเรียนที่มีต่อชุมชน

โรงเรียนถือเป็นสถาบันหนึ่งของชุมชนและเป็นองค์การทางชุมชน เกิดขึ้นจากความต้องการและความจำเป็นของชุมชน ดังนั้นจึงมีบทบาทและความสำคัญต่อชุมชนในหลายประการดังที่ สมพงษ์ พัดบุย (2527 : 20) กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของโรงเรียนที่มีต่อชุมชนไว้ว่า โรงเรียนเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดของชุมชนที่ตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมและเตรียมสมาชิกของสังคมให้เป็นบุคคลที่สังคมยอมรับและพัฒนาคนเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ด้วยการจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตให้กับนักเรียนได้เรียนรู้ปัญหาต่าง ๆ และสภาพความเป็นจริงในสังคมที่เขากำลังดำเนินชีวิตอยู่ ตลอดจนเป็นสถาบันที่รวบรวมและพัฒนาบรรดาทางสังคมให้สืบทอดต่อไป เย็นจิตต์ ทรงศิริ (2537 : 23-24) กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของโรงเรียนที่มีต่อชุมชน สรุปได้ดังต่อไปนี้

- (1) นำการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ชุมชน โรงเรียนต้องเป็นผู้นำความรู้ที่แปลกใหม่ และสามารถทำให้สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนดีขึ้น
- (2) แหล่งวิทยาการของชุมชน โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ใช้เป็นแหล่งสำหรับการศึกษาค้นคว้า ทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ และถ้าหากจำเป็นโรงเรียนต้องจัดเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับให้ความรู้แก่ชุมชนด้วย
- (3) ศูนย์พัฒนาชุมชน โรงเรียนต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์หรือผู้ประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของชุมชนด้วย
- (4) แหล่งส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม โรงเรียนต้องส่งเสริมและถ่ายทอดวัฒนธรรม อาจโดยการอำนวยความสะดวกหรือเป็นตัวกลางในการรวบรวม ประกวดหรือจัดงานเกี่ยวกับการประเพณีหรือวัฒนธรรมของชุมชนขึ้นในโอกาสต่าง ๆ
- (5) ศูนย์การดำเนินงานของทางราชการ หากโรงเรียนมีอาคารสถานที่ที่จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับประชาชนทั่วไปได้มาใช้ประโยชน์ โรงเรียนก็ควรส่งเสริม

(6) สถานฝึกอาชีพ คือ เน้นหนักด้านการฝึกงานอาชีพที่เห็นว่าเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น โดยการฝึกระยะสั้น

ภัททินี เฟ็งบุปผา (2539 : 9) กล่าวถึง บทบาทและความสำคัญของโรงเรียนที่มีต่อชุมชน ไว้ดังนี้

- (1) สอนและอบรมนักเรียนตามหลักสูตรและระบบโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ ความสามารถ และมีทักษะพื้นฐานเพียงพอแก่การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพการงาน เพื่อการเป็นพลเมืองดีของชุมชนและประเทศชาติในอนาคตหรือเป็นรากฐานของการศึกษาเพิ่มเติม

(2) สอนประชาชนให้มีความรู้ตามความต้องการของประชาชนและมีประโยชน์ที่จะนำไปใช้ในอาชีพได้ทันที เพื่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ เป็นการให้การศึกษาตลอดชีวิตให้ทุกคนได้ศึกษาวิชาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

(3) บริการชุมชน คือ การอำนวยความสะดวกด้านความรู้ต่าง ๆ แก่ประชาชน

(4) อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและมรดกพื้นบ้าน

บทบาทและความสำคัญของ โรงเรียนที่มีต่อชุมชนนั้น กล่าวได้ว่ามีบทบาทและความสำคัญไม่แตกต่างจากบทบาทของสถาบันครอบครัวที่ให้การอบรมนักเรียนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งเป็นสถาบันที่ให้การสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาชุมชน และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและมรดกอันมีค่าในชุมชนไปพร้อมกัน เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของบุคคลในชุมชนโดยรวมอีกด้วย

5) บทบาทและความสำคัญของชุมชนที่มีต่อ โรงเรียน

โรงเรียนเป็นสถาบันทางการศึกษาที่ตั้งอยู่ในชุมชน ดังนั้นโรงเรียนจำเป็นต้องเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เพื่อที่โรงเรียนจะได้ทราบความต้องการของชุมชน และจะสามารถกำหนดจุดมุ่งหมายและแนวทางในการจัดการศึกษาของชุมชนได้อย่างถูกต้องและตรงตามความต้องการ ดังนั้นชุมชนจึงมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในหลายประการ ดังที่ สุรินทร์ กิจนิตย์ชีว์ (2536 : 26) กล่าวถึง บทบาทและความสำคัญของชุมชนที่มีต่อ โรงเรียน พอสรุปได้ว่าชุมชนมีส่วนเกื้อหนุนการเรียนการสอนวิชาอาชีพในโรงเรียน เช่น นำครูในชุมชนที่เป็นชาวบ้านธรรมดา แต่มีประสบการณ์ มีความรู้ มาถ่ายทอดความรู้ให้แก่ นักเรียน เพื่อนักเรียนจะได้นำความรู้เหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ นอกจากนี้โรงเรียนยังสามารถนำศักยภาพของชุมชนมาช่วยเหลือโรงเรียนในส่วนอื่น ๆ ได้อีกด้วย เช่น โรงเรียนขาดวัสดุ โรงฝึกงาน งบประมาณ ฯลฯ โรงเรียนก็สามารถหามาจากชุมชนเพื่อทดแทนข้อจำกัดต่าง ๆ ของโรงเรียน ภัททิณี เพ็งบุปผา (2539 : 11) กล่าวถึง บทบาทและความสำคัญของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน พอสรุปได้ว่า บทบาทสำคัญที่เห็นได้ชัดที่ชุมชนมีต่อโรงเรียน มีดังนี้

(1) การกำหนดนโยบายและทิศทางในการจัดการศึกษา

(2) การให้การสนับสนุนภารกิจหลักของโรงเรียน

(3) การให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรต่าง ๆ แก่โรงเรียน

(4) การส่งเสริมพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน โดยการส่งบุตรหลานให้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียน

พินิจดา วีระชาติ (2542 : 22-25) กล่าวถึง บทบาทและความสำคัญของชุมชน ที่มีต่อโรงเรียน พอสรุปได้ดังนี้

(1) บทบาทและความสำคัญในการกำหนดปรัชญาและจุดมุ่งหมายของโรงเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนสอดคล้องกับปรัชญา จุดมุ่งหมายการศึกษาของชาติ และความต้องการของชุมชน ชุมชนจึงมีบทบาทและความสำคัญกับโรงเรียนในการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาตามความต้องการของชุมชนด้วย

(2) บทบาทและความสำคัญในการที่โรงเรียนจะพัฒนาหลักสูตร โรงเรียนต้องพิจารณาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรซึ่งเป็นแผนรวมของชาติให้สอดคล้องเป็นไปตามลักษณะการดำรงชีวิตและความต้องการของชุมชน

(3) บทบาทและความสำคัญในการที่โรงเรียนจะพัฒนาคน อันเป็นส่วนสำคัญของชุมชน โรงเรียนต้องพัฒนาคนตามความถนัดของแต่ละบุคคล สามารถจัดแยกคนไปประกอบอาชีพ ทำภารกิจต่าง ๆ ของชุมชนตามความจำเป็น ตามความต้องการและความเหมาะสมของชุมชน นั้น โรงเรียนในชุมชนต้องมีหลายระดับ ทั้งประถมศึกษา มัธยมศึกษา ระดับพัฒนาความสามารถ และความชำนาญเฉพาะอย่าง แล้วแต่ความต้องการและความเหมาะสมของแต่ละชุมชน

(4) บทบาทและความสำคัญในการที่โรงเรียนจะพัฒนาปรับปรุงการดำเนินชีวิต และความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น โรงเรียนต้องพิจารณาปัญหาความต้องการของชุมชนที่มีแตกต่างกันไป และแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยใช้กระบวนการให้การศึกษอบรม เช่น แก้ปัญหาในเรื่องการทำงานและการประกอบอาชีพ เรื่องรายได้-รายจ่าย เรื่องสุขภาพอนามัยและการบริโภค เรื่องการดำรงชีวิตอย่างประชาธิปไตย เรื่องการใช้ทรัพยากร เรื่องการใช้เวลาว่าง เรื่องการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณี เรื่องการประสานสามัคคีและความมั่นคงของชุมชน เป็นต้น

(5) บทบาทและความสำคัญในการที่โรงเรียนจะพัฒนา ปรับปรุงการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน โรงเรียนเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน จึงต้องจัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมสอดคล้องกับชุมชนด้วย เพื่อให้ชุมชนเข้าใจและเห็นความสำคัญและนำไปเป็นแบบอย่างในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพต่าง ๆ ในชุมชนให้ดีขึ้น

(6) บทบาทและความสำคัญในฐานะที่ชุมชนเป็นแหล่งปฏิบัติชีวิตที่แท้จริงของนักเรียน การจัดการเรียนการสอนและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนต้องสัมพันธ์สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เพื่อนักเรียนจะได้นำผลการเรียนรู้จากโรงเรียนไปใช้ในชุมชนได้ การเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ต้องนำเข้าสู่ชุมชนได้เพื่อศึกษาชุมชนในแง่มุมต่าง ๆ เท่าที่จำเป็นและเหมาะสมในการเรียนรู้ตามวัยและความสามารถ

(7) บทบาทและความสำคัญในการที่โรงเรียนจะใช้แหล่งทรัพยากรของชุมชนให้มีประโยชน์ ทั้งทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น โรงเรียนต้องพิจารณานำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการศึกษาเรียนรู้

(8) บทบาทและความสำคัญในการที่โรงเรียนจะพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องไปเพื่อชีวิตที่ดีของผู้เรียนและชุมชน โรงเรียนต้องพัฒนาคน พัฒนาชุมชนและสังคมควบคู่กันไป เพื่อให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นไปอย่างราบรื่น มีสมดุลในชีวิต

(9) บทบาทและความสำคัญในการที่โรงเรียนจะอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรม โรงเรียนต้องศึกษาพื้นฐานวัฒนธรรมและระเบียบแบบแผนวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน พิจารณาแยกแยะและส่งเสริมวัฒนธรรมที่มีค่าควรแก่การอนุรักษ์ให้เป็นมรดกของชุมชน

(10) บทบาทและความสำคัญในการที่ชุมชนจะช่วยเหลือสนับสนุนโรงเรียนในด้านต่าง ๆ โรงเรียนต้องอาศัยความร่วมมือสนับสนุนช่วยเหลือจากชุมชน เช่น ในเรื่องการเงิน วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนแรงกายแรงใจจากประชาชนในชุมชนนั้น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าชุมชนสนใจและเอาใจใส่โรงเรียน และถือว่าโรงเรียนเป็นสมบัติอันมีค่าและสำคัญ of ชุมชน

(11) บทบาทและความสำคัญในฐานะที่ชุมชนเป็นที่ตั้งของหน่วยงาน องค์กร และสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งโรงเรียนด้วย โรงเรียนต้องประสานสัมพันธ์ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน

(12) บทบาทและความสำคัญในการควบคุมและสนับสนุนส่งเสริมโรงเรียน ผู้ที่เข้าศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนคือสมาชิกหรือประชาชนในชุมชน ชุมชนจึงมีบทบาทในการควบคุมสนับสนุน ส่งเสริมการศึกษาของโรงเรียน

จากบทบาทและความสำคัญของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนดังที่กล่าวนี้ ทำให้ได้ตระหนักว่าชุมชนมีบทบาทสำคัญมากในการกำหนดการจัดการศึกษาของโรงเรียน การให้การสนับสนุนภารกิจหลักของโรงเรียน การสนับสนุนทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้กับโรงเรียน และที่สำคัญคือการส่งเสริมพัฒนาการศึกษาในด้านต่าง ๆ โรงเรียนและชุมชนจึงต้องร่วมมือกันให้มากยิ่งขึ้น เพื่อการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนที่ดีขึ้น

6) หน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา

โรงเรียนในปัจจุบัน ถือว่าเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในชุมชนสถาบันหนึ่ง ในการทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ชุมชน ในการบริหารโรงเรียนจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงความต้องการของชุมชนและของแต่ละบุคคลประกอบกันด้วย เพื่อโรงเรียนจะได้ทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม

เจริญก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพ (พนิจดา วีระชาติ, 2542 : 26) ซึ่งโดยทั่วไปหน้าที่ของโรงเรียน มีดังนี้ (สุรพันธ์ ยนต์ทอง, 2533 : 13-14)

(1) สนองความต้องการของสังคม (Demands of Society) หน้าที่ของโรงเรียน ในด้านนี้ คือ การฝึกให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเกี่ยวกับประเทศ บ้านเมือง เพื่อให้บุคคล เป็นพลเมืองดีของประเทศนั่นเอง นอกจากนั้น โรงเรียนจะต้องฝึกคนให้มีความสามารถในทางด้าน มนุษยสัมพันธ์ รู้จักนำหลักประชาธิปไตยมาใช้ในการดำรงชีวิต และปลูกฝังให้ประชาชนพลเมืองมี จิตใจเป็นประชาธิปไตย สำหรับโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนที่ด้อยพัฒนา โรงเรียนยังต้องทำหน้าที่ เกี่ยวกับการปรับปรุงและสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชุมชนอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อต้องการสร้างสิ่งแวดล้อม ที่ดีให้แก่เด็ก และในขณะเดียวกันก็เป็นการช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนให้สูงขึ้นอีกด้วย

(2) สนองความต้องการของแต่ละบุคคล (Needs of Individuals) หน้าที่ของ โรงเรียนในด้านการสนองความต้องการของบุคคลคือ การส่งเสริมให้บุคคลรู้จักสร้างความเจริญ ให้แก่ตนเอง มีความกระตือรือร้นในการศึกษาหาความรู้ มีศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงาม รู้จัก ตนเอง รู้จักยับยั้งชั่งใจ เป็นต้น นอกจากนั้น โรงเรียนยังทำหน้าที่ฝึกคนให้มีสมรรถภาพทาง เศรษฐกิจ เช่น มีทักษะในการประกอบอาชีพ เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี ในการจัดการศึกษาให้แก่ ผู้เรียนรู้นี้ โรงเรียนจะต้องพิจารณาถึงความสนใจ ความถนัด และระดับความสามารถของแต่ละ บุคคล เพื่อจะได้ส่งเสริมให้บุคคลเจริญเต็มตามความสามารถที่เขา มีอยู่

สำหรับหน้าที่ของโรงเรียนในด้านที่เกี่ยวกับการฝึกอบรมนักเรียนให้มีความ เจริญก้าวหน้า ตามความสามารถของบุคคลให้บรรลุตามความมุ่งหมายของการศึกษา อาจจำแนก ได้ดังนี้ (พนิจดา วีระชาติ, 2542 : 27)

- (1) ให้ความรู้ทางวิชาการทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคมให้แก่ผู้เรียน
- (2) ฝึกเด็กให้มีทักษะและความสามารถด้านการประกอบอาชีพ และด้าน

เศรษฐกิจ

- (3) ฝึกอบรมเด็กให้มีวัฒนธรรม ศีลธรรม จรรยา และมรรยาท อันดี

งาม

(4) ดำเนินงานของโรงเรียนให้สอดคล้องกับนโยบายของประเทศ และ ระเบียบแบบแผนของทางราชการ

(5) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เพื่อ ช่วยกันปรับปรุงโรงเรียนและชุมชน

โรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับ มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรม ความรู้

ความสามารถและทักษะต่อจากระดับประถมศึกษา ค้นพบความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของตนเอง ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดและความสนใจ เพื่อเป็นพื้นฐานการศึกษาต่อหรือการประกอบการทำงานและอาชีพที่ตนถนัด ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและทักษะทางสังคมที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีสันติสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535 : 12-13) ซึ่งกมล ธิโสภณ(2525 : 81) ได้กล่าวถึงการกำหนดหน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษาไว้ 3 ประการ ดังนี้

- (1) ให้การศึกษอบรมแก่นักเรียน
- (2) ให้ความรู้แก่ประชาชนที่เป็นสมาชิกของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่
- (3) บริการชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่

สอดคล้องกับที่ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2535 : 9-11) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษาไว้ทั้ง 3 ประการเช่นกัน โดยอธิบายรายละเอียด ดังนี้

(1) มีหน้าที่สอนและอบรมนักเรียนตามหลักสูตรตามระบบโรงเรียน เพื่อให้ นักเรียนได้มีความรู้ ความสามารถ และมีทักษะพื้นฐานเพียงพอแก่การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพการงาน เพื่อความเป็นพลเมืองที่ดีในอนาคต เป็นรากฐานของการศึกษาเพิ่มเติม เป็นการส่งเสริมความกระหายใคร่รู้ มีเจตคติที่ดีต่อสัมมาอาชีพทุกชนิดและให้มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ มีความขยันอดทน รู้จักประหยัดในการบริโภค สงวนทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนมีความรู้เรื่อง คุลย์แห่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(2) มีหน้าที่สอนประชาชนให้มีความรู้ความสามารถตามความต้องการ ตามความจำเป็นของประชาชน และมีประโยชน์ที่จะนำมาใช้ในอาชีพได้ เพื่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ อันเป็นการให้การศึกษายุ่งระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ให้ทุกคนได้ศึกษาวิชาชีพให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ให้รู้จักคิดที่จะทำงานด้วยตนเองและทำงานร่วมกับผู้อื่น รวมทั้งสอนประชาชนที่พลาดโอกาสทางการศึกษาตามข้อที่ 1 ให้ได้มีโอกาสกลับเข้ารับการศึกษาตามความต้องการของประชาชนนั้นด้วย

(3) มีหน้าที่บริการชุมชน หมายถึง การอำนวยความสะดวกและความรู้ต่าง ๆ แก่ประชาชน เช่น การจัดแหล่งบริการให้ความรู้ทั่วไปและอาชีพ การจัดบริการด้านสุขภาพอนามัย การจัดแหล่งบริการ การจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรม การจัดแหล่งบริการด้านนันทนาการ และการจัดบริการเผยแพร่ข่าวสาร เป็นต้น

จากหน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่กล่าวมา สรุปได้ว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นโรงเรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้ ความสามารถ ตามความถนัดและความสนใจ สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละบุคคลและของชุมชน นอกจากนี้จะมีหน้าที่ตามหลักสูตรระบบ

โรงเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษายังมีหน้าที่สอนประชาชน และมีหน้าที่บริการชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อนำ

ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ เพื่อการพัฒนาตนเอง ชุมชน และประเทศชาติ

7) การบริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา

หน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นสิ่งที่ใช้กำหนดขอบข่ายงานการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งในการบริหารงานของโรงเรียนมัศึกษานั้นมีขอบเขตกว้างขวาง และมีการจัดหมวดหมู่ของการบริหารตามขอบข่ายงานการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ดังที่ นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2527 : 18) ได้กล่าวว่าควรมี 5 ขอบข่ายงาน ดังนี้

- (1) งานบริหารวิชาการ
- (2) งานบริหารงานบุคคลในโรงเรียน
- (3) งานบริหารชุมชนและประชาสัมพันธ์โรงเรียน
- (4) งานบริหารงานอาคารสถานที่ ชุรการ และการเงิน
- (5) การให้บริการและกิจการนักเรียน

อุทัย บุญประเสริฐ และชโลมใจ กิงการวัฒน์ (2528 : 5) ได้กล่าวว่า ควรมี

6 ขอบข่ายงาน ดังนี้

- (1) งานวิชาการ
- (2) งานกิจการนักเรียน
- (3) งานบุคลากร
- (4) งานด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกในการบริหารการศึกษา
- (5) งานบริหารทั่วไป ชุรการ การเงิน พัสดุ
- (6) งานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (2540 : 3) ได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการดำเนินงานโรงเรียนมัธยมศึกษา และกล่าวถึงขอบข่ายงานว่าควรมี 7 ขอบข่ายงาน ดังนี้

- (1) งานบริหารทั่วไป
- (2) งานชุรการ
- (3) งานวิชาการ
- (4) งานปกครองนักเรียน
- (5) งานบริการ
- (6) งานโรงเรียนกับชุมชน
- (7) งานบริหารอาคารสถานที่

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จะต้องมีการหน้าที่ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนด้วยเสมอ

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

โรงเรียนถือเป็นสถาบันทางการศึกษาของชุมชน มีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษาแก่คนในชุมชน หากโรงเรียนกับชุมชนสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้ ก็จะช่วยให้โรงเรียนสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ถูกทิศทาง เกิดความร่วมมือในการวางแผนดำเนินการ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนี้จึงจำเป็นต้องเป็นแบบพึ่งพาอาศัยกันและมีกระบวนการสองทาง คือ โรงเรียนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาสนับสนุนโรงเรียน (กรมสามัญศึกษา กองการมัธยมศึกษา. 2543 : 8)

1) ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พินิจดา วีระชาติ (2542 : 44) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การสร้างสัมพันธภาพอันดีต่อกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้โรงเรียนรู้จักชุมชนดีขึ้นในแง่ที่สามารถค้นหาและใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา ในเวลาเดียวกันก็ให้ชุมชนมีความรู้สึกที่ดีต่อโรงเรียนให้ชุมชนรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นสมบัติของชุมชน

ทัศนะที่ให้ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในด้านเกี่ยวกับการดำเนินงาน วิธีการ ดังที่ สุทธิระ ทานตวนิช (2521 : 151) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การดำเนินงานทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สุพิชญา ธีระกุล (2522 : 48) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ได้แก่ การติดต่อสัมพันธ์กับชุมชน การร่วมกันกำหนดความมุ่งหมายและนโยบายของโรงเรียน ตลอดจนการร่วมมือพัฒนาการศึกษาในโรงเรียนเพื่อชุมชน หรือสรุปได้ว่า หมายถึง วิธีการ หรือหนทางที่โรงเรียนใช้ในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในเขตนั้น ฉัตรชัย อรรถนันท์ (2522 : 9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การดำเนินงานของโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ได้แก่ การติดต่อสัมพันธ์กับชุมชน การร่วมกันกำหนดความมุ่งหมาย และนโยบายของโรงเรียน ตลอดจนการร่วมมือพัฒนาการศึกษาในโรงเรียนเพื่อชุมชน อุทัย บุญประเสริฐ และคณะ (2525 : 151) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน การใช้แหล่งทรัพยากรของชุมชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องเงิน สิ่งของ วัสดุอุปกรณ์ ความร่วมมือ หรือกิจกรรมของชุมชน ตลอดจนการใช้ทรัพยากรเหล่านี้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน ยนต์ ชุ่มจิต (2528 : 130) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่ผู้บริหารและคณะครูอาจารย์ในโรงเรียนใช้เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันระหว่างบุคคลในโรงเรียนกับประชาชนในท้องถิ่น ปริญญา รอดแก้ว (2529 : 9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การวางแผน การ

ติดต่อประสานงาน การเผยแพร่ข่าวสาร การให้ความร่วมมือช่วยเหลืองานกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ตลอดจนการใช้แหล่งทรัพยากรของชุมชน โดยมุ่งสร้างสรรค์ก่อให้เกิดการพัฒนา และประโยชน์ด้านต่าง ๆ แก่โรงเรียนและชุมชน ศิลปชัย ผลกล้า (2540 : 13) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อที่จะแลกเปลี่ยน ช่วยเหลือ ประสานงานกัน อันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดี ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจะได้รับซึ่งกันและกัน โกมล ศิริพันธ์แก้ว (2541 : 17) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยมีการวางแผนการดำเนินงานให้ชุมชนได้รับทราบ มีความรู้สึกและเข้าใจอันดีต่อกันก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ให้การสนับสนุนซึ่งกันและกันในด้านการใช้ทรัพยากร การช่วยเหลือนักเรียนในด้าน การเรียนการสอน และประโยชน์ด้านต่าง ๆ แก่โรงเรียนและชุมชน สุพจน์ จันทราช (2541 : 15) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในทุกเรื่องที่สามารถกระทำร่วมกันได้ เพื่อให้เกิดแก่ทั้งโรงเรียนและชุมชน ประเสริฐ สมพงษ์ธรรม (2542 : 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง กระบวนการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการพัฒนาการศึกษาและสถานศึกษาช่วยพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปพร้อมกัน แฮร์ริส (Harris, 1975 :13) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนใน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน แจ็งข่าวคราวการเคลื่อนไหวทางการศึกษาให้ชุมชนทราบ แสวงหาความช่วยเหลือจากชุมชน ตลอดจนการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ทศนะที่ให้ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในด้าน เกี่ยวกับการติดต่อสื่อสาร ดังที่ วิไลวรรณ วิทวิโรจน์ (2525 : 223-224) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง กระบวนการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับสังคมเพื่อให้ผู้ปกครองเข้าใจการดำเนินงาน และความต้องการทางการศึกษา ในขณะเดียวกันก็จะช่วยให้เจ้าหน้าที่ทางการศึกษา ผู้ปกครอง และผู้อื่น ตัดสินใจถูกต้อง ต้องการให้โรงเรียนพัฒนาเด็กอย่างไร สุภรณ์ ศรีพหล และคณะ (2526 : 326) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การติดต่อให้ความร่วมมือช่วยเหลือ ประสานงานร่วมกันระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน โดยมุ่งสร้างสรรค์ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ แก่โรงเรียนและชุมชน สมศักดิ์ ทุ่งคาใน (2543 : 10) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การติดต่อสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันก่อให้เกิดความร่วมมือช่วยเหลือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อ ร่วมมือกันพัฒนาการศึกษาในโรงเรียน ตลอดจนการใช้แหล่งทรัพยากรของชุมชนร่วมกันในทาง สร้างสรรค์และเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง การดำเนินการ การวางแผน การบริหารงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทั้งด้านการเรียนการสอน ความมุ่งหมายและ

นโยบายของโรงเรียน โดยประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีการติดต่อสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้บริหาร คณะครูอาจารย์ ผู้ปกครองนักเรียน และบุคคลในชุมชน เกิดการใช้แหล่งทรัพยากรของชุมชนในทางสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2) ความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ถือเป็นสิ่งสำคัญที่โรงเรียนและชุมชนต้องตระหนักถึงเพื่อประโยชน์ต่อการดำเนินงานของโรงเรียน ดังที่ เย็นจิตต์ ทรงศิริ (2537 : 11) กล่าวถึง ความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปได้ดังนี้

- (1) ช่วยส่งเสริมให้การดำเนินงานด้านอื่น ๆ ของโรงเรียนเป็นไปได้

โดยสะดวก

- (2) ช่วยสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

- (3) ช่วยให้โรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนให้เป็น

ประโยชน์ต่อการดำเนินงานของโรงเรียนด้วย

- (4) ช่วยให้เข้าใจสภาพความต้องการและปัญหาของชุมชนเพื่อประกอบในการ

พิจารณากำหนดนโยบายของโรงเรียน

- (5) มีส่วนให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน อันเป็นการช่วยพัฒนาสังคมอีกทางหนึ่ง

- (6) ส่งเสริมในเรื่องการอยู่ร่วมกันและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม

- (7) มีส่วนสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยราชการอื่น อันจะเป็นผลดีต่อ

ทางราชการ

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. 2526 : 30, อ้างจาก โกมล

ศิริพันธ์ แก้ว. 2541 : 20) กล่าวถึง ความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปได้ดังนี้

- (1) โรงเรียนเป็นแหล่งรวมวิชาการสาขาต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวก

ในด้านการเรียนรู้ของคนในชุมชน

- (2) โรงเรียนเป็นแหล่งผลิต พัฒนา และคัดเลือกสมาชิกที่ดีให้กับชุมชน

- (3) โรงเรียนเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชน

- (4) โรงเรียนเป็นศูนย์รวมของชุมชน กิจกรรมและบริการต่าง ๆ เกิดขึ้นที่โรงเรียน

- (5) โรงเรียนเป็นหน่วยผลิตวิชาการใหม่ ๆ ให้กับชุมชน

- (6) โรงเรียนตั้งขึ้นและอยู่ได้จากรายได้ภาษีอากรและการสนับสนุนจากประชาชน

- (7) โรงเรียนต้องการการสนับสนุนและอุปถัมภ์ในด้านต่าง ๆ จากประชาชน

จากความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนดังกล่าว สรุปได้ว่า มีความสำคัญมากที่โรงเรียนและชุมชนต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพราะโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เป็นศูนย์กลางของวิชาการในชุมชน และการที่โรงเรียนจะพัฒนาการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้นต้องได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากชุมชน ขณะเดียวกันชุมชนก็ได้รับประโยชน์จากโรงเรียนในด้านวิชาการต่าง ๆ และการพัฒนาชุมชนโดยรวม ดังนั้นหากโรงเรียนและชุมชนเห็นความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันแล้ว จะทำให้เกิดการส่งเสริมกันในการพัฒนาทั้งด้านการศึกษาและการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

3) ความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ถือเป็นสิ่งจำเป็นที่โรงเรียนและชุมชนทุกแห่งจะต้องร่วมกันกระทำให้เกิดขึ้น โรงเรียนและชุมชนต้องมีความคิดเห็นตรงกันที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันให้มากขึ้น ความจำเป็นเหล่านี้เกี่ยวข้องกับโดยตรงระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพได้ ดังที่ สุวัฒน์ มุททเมธา (2524 : 104-111) กล่าวถึง ความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปได้ดังนี้

(1) การศึกษาในโรงเรียนสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชน ทั้งตัวนักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และประชาชนทั่วไป สิ่งที่นักเรียนเรียนรู้และสิ่งที่นักเรียนนำไปประพฤติปฏิบัติสามารถนำไปเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตในชุมชน

(2) เพื่อให้ประชาชนเข้าใจโรงเรียน เกิดความสนใจและสนับสนุนให้ความร่วมมือกับโรงเรียน มีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียน

(3) เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการปรับปรุงส่งเสริมและพัฒนาการศึกษา ให้ชุมชนมีความรู้สึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของโรงเรียน ทำให้ทุกคนกล้าดิกล้าขมโรงเรียนด้วยความจริงใจ โรงเรียนก็ได้รับข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นที่มีค่าและเป็นประโยชน์จากชุมชนเพื่อกำหนดการดำเนินงานของโรงเรียนตามปัญหาและความต้องการของชุมชน

(4) ทำให้ประชาชนเห็นความก้าวหน้าของการศึกษา ต้องให้ชุมชนมองเห็นความก้าวหน้าด้วยความชื่นชมยินดีและยอมรับ พร้อมจะนำไปปรับปรุงกระสวนชีวิตของเขาได้ โดยที่ความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน สามารถให้ชุมชนนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

(5) เพื่อให้ประชาชนสนับสนุนช่วยเหลือโรงเรียน ทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกายและกำลังความคิด ประชาชนต้องยอมรับว่าโรงเรียนเป็นสถาบันที่มีค่าของชุมชน ชุมชนต้องยินดีให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือสนับสนุนโรงเรียนในทุก ๆ ด้าน และโรงเรียนต้องยอมรับว่าประชาชนเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของโรงเรียน พร้อมรับฟังข้อเท็จจริงและความคิดเห็นจากชุมชน

(6) เพื่อแก้ไขภาพพจน์ของครู ช่วยขจัดปัญหาความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเท็จจริงระหว่างกัน ทำให้ชุมชนเข้าใจการปฏิบัติงานของครูและโรงเรียนอย่างถูกต้อง

(7) เพื่อแก้ปัญหากลุ่มคนที่เป็นปัญหาต่อการศึกษา โรงเรียนต้องศึกษาหาสาเหตุ ศึกษาเจตคติ ความรู้ ความเข้าใจของบุคคลที่ไม่เข้าใจ โรงเรียน ให้ชุมชนค่อย ๆ เข้าใจบทบาทหน้าที่ และเห็นคุณค่าของโรงเรียนเพิ่มขึ้น เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาและส่วนรวม

(8) เพื่อความร่วมมือของชุมชนต่อการศึกษาหรือต่อโปรแกรมต่าง ๆ การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนต้องมุ่งให้นักเรียนเข้าใจชุมชน เข้าใจสิ่งแวดล้อมในชุมชน ให้นักเรียนเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการร่วมมือกันปรับปรุงชุมชน สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อให้เหมาะสมในการที่จะทำให้ชีวิตในชุมชนนั้นดีขึ้น และถ้าชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ การศึกษาและโปรแกรมต่าง ๆ ของโรงเรียนก็จะเป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนไปด้วย ทำให้ชีวิตในโรงเรียนกับชีวิตในชุมชนเจริญก้าวหน้าสัมพันธ์กัน ไปโดยอัตโนมัติ

(9) เพื่อปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอน การเรียนการสอนของโรงเรียนต้องสัมพันธ์กับชุมชน ต้องอาศัยความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน เพื่อประโยชน์อย่างแท้จริงต่อการดำรงชีวิตของนักเรียนและชุมชน โรงเรียนต้องมีความรู้ ความเข้าใจปัญหาความต้องการต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อนำมาปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

(10) เพื่อใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นหรือชุมชนให้เป็นประโยชน์ ทั้งทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรทางสังคม รวมทั้งทรัพยากรอื่น ๆ ในชุมชน ที่มีค่าต่อการศึกษาและการดำรงชีวิตของชุมชน จำเป็นต้องนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาให้มากที่สุด

(11) เพื่อความเจริญงอกงามของเด็กและแก้ปัญหาค่าความประพฤติของเด็ก ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความกลมกลืนกัน ไม่เกิดความขัดแย้งระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง หรือผู้ปกครองกับชุมชน ถ้าโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชนประสานสัมพันธ์ ทำให้การฝึกอบรมเด็กไปในแนวทางเดียวกัน เด็กไม่เกิดความสับสน ทำให้เด็กมีพัฒนาการและความเจริญงอกงามไปด้วยดี

(12) เพื่อการศึกษาพัฒนาชุมชน ความสัมพันธ์อันดีต่อกันทำให้โรงเรียนเข้าใจชุมชน ทั้งด้านทรัพยากรชุมชน ปัญหาความต้องการของชุมชน เมื่อโรงเรียนนำความรู้เหล่านี้มาปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสม ทำให้โรงเรียนมีส่วนช่วยพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าได้

กิตติมา ปรีดีดิลก (2532 : 237-238) กล่าวถึง ความจำเป็นในการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีดังนี้

(1) โรงเรียนเป็นแหล่งเลือกสรรคนให้ชุมชน จึงมีหน้าที่ในการพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถที่จะออกไปสู่ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(2) โรงเรียนเป็นแหล่งพัฒนาคนให้ชุมชน โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงคนทีมาจากครอบครัวต่างๆ หล่อหลอมพฤติกรรมเด็กให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน

(3) โรงเรียนเป็นแหล่งศาสตร์สาขาต่าง ๆ เป็นที่รวมครูหรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชุมชน

(4) โรงเรียนเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรม

(5) โรงเรียนเป็นศูนย์รวมของชุมชน เป็นสมบัติส่วนรวมของชุมชน สอดคล้องกับรายงานผลการอบรมนักศึกษาโครงการคุรุทายาทภาคฤดูร้อนของวิทยาลัยครูกำแพงเพชร (วิทยาลัยครูกำแพงเพชร. 2532 : 22-230, อ้างจาก พนิจดา วีระชาติ. 2532 : 50) กล่าวถึง ความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีดังนี้

(1) เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งคัดเลือกคนให้ชุมชน

(2) เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งพัฒนาคนให้ชุมชนในกระบวนการสังคมประกิด

(3) เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งรวมวิชาสาขาต่าง ๆ โรงเรียนจะมีบุคคลที่มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะอำนวยความสะดวกแก่ชุมชน

(4) เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรม

(5) เพราะโรงเรียนเป็นศูนย์รวมของชุมชน

(6) เพราะโรงเรียนและชุมชนมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ทั้งจุดมุ่งหมายที่กำหนดอย่างเป็นทางการและกำหนดอย่างไม่เป็นทางการ ทั้งโดยวัฒนธรรมประเพณี และโดยสามัญสำนึก ให้โรงเรียนและชุมชนมีจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติงานที่ตรงกัน คือ พัฒนาคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างปกติสุข

สอดคล้องกับ สัจจวรรณ์ เชษฐะ (2540 : 24) กล่าวถึงความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปดังนี้

(1) โรงเรียนเป็นแหล่งผลิต พัฒนา อบรมและคัดเลือกสมาชิกที่ดีให้แก่ชุมชน และให้ชุมชนมีส่วนร่วมด้วย

(2) โรงเรียนเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรมให้ชุมชน

(3) โรงเรียนเป็นศูนย์รวมของวิทยาการต่าง ๆ ที่สามารถทำให้สมาชิกของชุมชนมีความก้าวหน้าทางการศึกษา

(4) โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่ช่วยพัฒนา จัดกิจกรรมการบริหาร

ต่าง ๆ เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา และสร้างภาพพจน์ที่ดีของโรงเรียนและครูอาจารย์

ความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปได้ว่า มีความจำเป็นมากที่จะทำให้เกิดการพัฒนาทั้งต่อตัวนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะก่อให้เกิดความร่วมมือและช่วยเหลือสนับสนุนกันมากขึ้น โดยที่โรงเรียนจะเข้าใจปัญหาความต้องการของชุมชนและทรัพยากรของชุมชน เพื่อนำมาปรับปรุงการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนให้เหมาะสม เพราะ โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน มีหน้าที่คัดเลือกคน พัฒนาคคนให้ชุมชน และถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชน ขณะเดียวกันชุมชนจะเข้าใจเป้าหมายการดำเนินงานและบุคลากรใน โรงเรียนเพื่อให้การช่วยเหลือสนับสนุน โรงเรียน ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งในที่สุดจะเกิดการประสานการพัฒนาชุมชนไปในทิศทางเดียวกัน

4) ความมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน มีความมุ่งหมายสำคัญที่จะพัฒนาการศึกษาและพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ดังที่ โคมล ศิริพันธ์แก้ว (2541 : 19) กล่าวถึง ความมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน ดังนี้

- (1) เพื่อใช้แหล่งวิทยาการของชุมชนเป็นประโยชน์ในการศึกษา
 - (2) เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
 - (3) เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนและ โรงเรียนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
 - (4) เพื่อให้โรงเรียนเป็นแหล่งทางการศึกษาและบริการด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน
 - (5) เพื่อสร้างความเชื่อถือของโรงเรียนต่อชุมชน
 - (6) เพื่อรายงานให้ชุมชนทราบเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของกิจกรรมการดำเนินงานของโรงเรียนและ โรงเรียนได้รับทราบข่าวสารข้อมูลจากชุมชน
 - (7) เพื่อส่งเสริมให้ครูอาจารย์และผู้ปกครองมีความใกล้ชิด มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน
 - (8) เพื่อทราบพื้นฐานที่แท้จริงของนักเรียนจากผู้ปกครอง เพื่อจะได้ปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนได้ถูกต้องเหมาะสม
 - (9) เพื่อรักษาและฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชน
- พณิชยา วีระชาติ (2542 : 51-52) กล่าวถึง ความมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน ดังนี้

(1) เพื่อสร้างเสริมสัมพันธภาพระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพราะสัมพันธภาพจะเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มาร่วมมือกันปฏิบัติการต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้บรรลุจุดหมายอันเดียวกันตามที่กำหนด

(2) เพื่อสร้างเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของให้แก่ชุมชน เนื่องจากโรงเรียนเป็นสาธารณสมบัติที่ชุมชนเป็นเจ้าของอยู่แล้ว หากแต่มอบหมายให้คณะครูเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการซึ่งมีครูใหญ่เป็นหัวหน้า

(3) เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียน กิจการต่าง ๆ ของโรงเรียนอาจแบ่งเป็นหลายประเภท เช่น การกำหนดความมุ่งหมายและนโยบาย กิจการเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน กิจการเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่ ตลอดจนการพัฒนาด้านวิชาการ เช่น หลักสูตร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงในอันที่จะพัฒนาบุตรหลานของเขา

(4) เพื่อฟื้นฟูและรักษาวัฒนธรรมของชุมชน ในชุมชนที่มีวัฒนธรรมประจำอยู่มากมาย ทั้งที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนา วัฒนธรรมเหล่านี้เป็นเครื่องมือสร้างสรรค์ความดีของชุมชน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ และเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน ชุมชนจะรักษาและหวงแหนอย่างยิ่ง หากโรงเรียนทำการฟื้นฟูและถ่ายทอดให้แก่เยาวชน ชุมชนจะให้ความร่วมมือทุกประการ เพราะชุมชนมองเห็นว่าโรงเรียนกระทำการเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

(5) เพื่อสร้างความกลมกลืนระหว่างบ้านกับโรงเรียน เป็นที่ยอมรับว่าโรงเรียนเป็นหน่วยงานของชุมชน ดำเนินงานพัฒนาคนสำหรับชุมชน โรงเรียนกับชุมชนจึงมีการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันในทุกกรณี การดำรงชีพในชุมชนควรจะเป็นหลักสูตรของโรงเรียน ปฏิบัติการต่าง ๆ ควรเป็นของชุมชน โรงเรียนเป็นเพียงสถานที่ฝึกหัดให้เท่านั้น

จากความมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปได้ว่าเป็นไปเพื่อสร้างความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับโรงเรียน บ้าน ผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียน ในการที่จะเป็นข้อมูลเพื่อการพัฒนาการศึกษาและพัฒนาชุมชน อีกทั้งมีความมุ่งหมายเพื่อรักษาและฟื้นฟูวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนไว้ นอกจากนี้ยังมีความมุ่งหมายเพื่อสร้างเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันเพื่อความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนอีกด้วย

5) สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะประสบความสำเร็จอย่างดี โรงเรียนต้องให้ความสำคัญกับรายละเอียดต่าง ๆ ในชุมชนด้วย ดังที่ วิลโล ตั้งจิตสมคิด (2528 : 104-110) กล่าวถึง สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปได้ดังนี้

(1) ชุมชนแต่ละแห่งประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษา และบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนในปัจจุบันไม่เท่าเทียมกัน โรงเรียนต้องพยายามศึกษาทำความเข้าใจในเรื่องความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการศึกษาและบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนต่อชุมชน เพื่อวางแนวทางในการสร้างความร่วมมืออันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนต่อไป โรงเรียนต้องพยายามให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องกับผู้ปกครอง เพื่อให้ผู้ปกครองให้ความร่วมมือสนับสนุนโรงเรียน

(2) ชุมชนแต่ละแห่งต่างก็มีลักษณะพิเศษแตกต่างกันไป โดยเฉพาะในด้านความคิดความเชื่อ การแสดงออกในการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โรงเรียนต้องศึกษาสาเหตุของลักษณะพิเศษต่าง ๆ เหล่านั้น ซึ่งอาจเนื่องมาจากประวัติความเป็นมาหรือสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของชุมชน ชุมชนบางแห่งมีบุคคลที่มีอิทธิพลคอยควบคุมการตัดสินใจของชุมชน เพื่อป้องกันผลประโยชน์ของตนและกลุ่มของตน โรงเรียนต้องศึกษาทำความเข้าใจเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษา และการสร้างความร่วมมืออันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

(3) การสร้างความร่วมมือกับชุมชนแต่ละแห่งหรือแม้แต่ในชุมชนเดียวกัน บุคคลต่างกลุ่มกันโรงเรียนอาจใช้วิธีการ เครื่องมือ และกระบวนการที่แตกต่างกัน โรงเรียนต้องกำหนดการใช้ยุทธศาสตร์ วิธีการ กระบวนการและเครื่องมือต่าง ๆ ให้เหมาะสม โรงเรียนจะมุ่งใช้ยุทธศาสตร์อย่างเดียวกัน วิธีการและเครื่องมืออย่างเดียวกันในทุกกลุ่มบุคคลนั้นอาจไม่เกิดผลดีตามที่ต้องการก็ได้ ขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจของโรงเรียนที่มีอยู่ต่อชุมชนหรือบุคคลกลุ่มนั้น ๆ

(4) ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในอดีต ปัจจุบัน ย่อมมีความสำคัญต่อการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในอนาคต ดังนั้นในการที่จะสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องรู้เรื่องความสัมพันธ์ในอดีต ปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ตลอดจนเจตคติของประชาชนที่มีต่อโรงเรียน เพื่อโรงเรียนจะได้พิจารณาแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ได้ถูกต้อง

(5) ความร่วมมือร่วมใจ ความสามัคคี ความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนต่อชุมชน และเข้าใจเป้าหมาย แผนปฏิบัติงานต่าง ๆ ของโรงเรียน เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

(6) การสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นเรื่องของการให้ความเปลี่ยนแปลงความคิดและเจตคติจึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยเวลาและความอดทน โรงเรียนต้องให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนเปลี่ยนแปลงแก้ไข ความเชื่อ ความคิดและเจตคติที่ไม่ดีเดิม ๆ ไป ต้องอาศัยกลวิธี เวลา และความอดทนอยู่เป็นอันมาก ต้องคอยศึกษาสังเกตติดตามผล พร้อมกับแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ถ้าโรงเรียนหวังผลเร็วเกินไปหรือต้องการจะได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากประชาชนเร็วเกินไป อาจเป็นปัญหาและอุปสรรคยิ่งขึ้นได้ โรงเรียนจึงค่อย ๆ ให้ความรู้ ความเข้าใจ

แก่ประชาชน ปลูกฝังความเชื่อถือศรัทธาแก่ประชาชน ให้ชุมชนเห็นเจตนาดีของโรงเรียนต่อชุมชน ค่อย ๆ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการดำเนินงานของโรงเรียน ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรู้ และเข้าใจจุดประสงค์ของการกระทำต่าง ๆ ของโรงเรียน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะสำเร็จได้ต้องใช้เวลา และความอดทนมาก

(7) การสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นกระบวนการต่อเนื่อง โรงเรียนต้องกำหนดเป้าหมาย วางแผน และปฏิบัติงานต่อเนื่องกันไป ถ้าโรงเรียนมุ่งสร้างความร่วมมือ แต่ไม่มีจุดหมาย เป้าหมายหรือแผนปฏิบัติงานใด ๆ ก็ย่อมไม่สามารถสร้างความร่วมมืออันดีกับชุมชนได้ โรงเรียนต้องแสดงให้เห็นถึงความหวังดีและเจตนาดีของโรงเรียนต่อชุมชน ต้องแสดงให้เห็นถึงความจริงใจและเจตนาอย่างแท้จริงในอันที่จะสร้างเสริมความเจริญงอกงาม ให้แก่นักเรียนและความเจริญก้าวหน้าของชุมชน โรงเรียนต้องประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้และเข้าใจด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยผลของการกระทำปรากฏแก่ชุมชน

(8) การใช้ทรัพยากรของชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และการใช้ชุมชนเป็นห้องเรียน เป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้เจริญงอกงามไปทุก ๆ ด้าน นอกจากนี้ ยังเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชน โดยทางอ้อม เป็นการกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาตนเอง ให้ชุมชนสนใจกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน และเห็นคุณค่าและประโยชน์ของโรงเรียนต่อชุมชน การเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนจึงมีความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน พัฒนาชุมชนและสร้างความร่วมมืออันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

(9) การประชาสัมพันธ์โรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทำให้ประชาชนได้ทราบข่าวสารเรื่องราวและกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ประชาชนเข้าใจการทำงานของโรงเรียน เห็นคุณค่าของโรงเรียน และให้ความร่วมมือสนับสนุนโรงเรียน

(10) ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ต้องถือว่าเป็นข้อมูลป้อนกลับสำคัญที่โรงเรียนต้องนำมาศึกษาพิจารณา เพื่อปรับปรุงแก้ไขในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนต่อไป เนื่องจากในชุมชนประกอบด้วยประชาชน และองค์การต่าง ๆ มากมายซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกัน ย่อมมีปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เกิดขึ้นแล้วแต่สภาพของประชาชน องค์การ และวิธีการสร้างความสัมพันธ์ของโรงเรียนเอง โรงเรียนต้องนำปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้มาศึกษาพิจารณาปรับปรุงวิธีการสร้างความร่วมมือ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่โรงเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โรงเรียนมีหน้าที่แก้ไขข้อบกพร่องหรืออุปสรรค เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนตลอดไป

(11) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จะต้องมีการประเมินผล และติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ต้องมีจุดหมายกำหนดยุทธศาสตร์ วิธีการ เครื่องมือ กระบวนการต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการประเมินผลได้ด้วย โดยจัดทำเป็นแผนงานและ โครงการขึ้นให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้าใจ แผนงานและ โครงการด้วย โรงเรียนต้องประเมินผลและติดตามอย่างต่อเนื่องเพื่อจะ ได้รู้ผล ความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เมื่อมีปัญหาลักษณะทำให้การสร้างความร่วมมือไม่ เป็นไปตามจุดมุ่งหมายโรงเรียนก็สามารถปรับปรุงแก้ไขปัญหาอุปสรรคได้ การปล่อยให้ปัญหาและ อุปสรรคต่าง ๆ สะสมไว้โดยไม่ได้รับการพิจารณาแก้ไขนั้นก็ทำให้โครงการสร้างความร่วมมือ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนล้มเหลว

กิติมา ปรีดีคิลก (2532 : 245) กล่าวถึง สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ดังนี้

(1) ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนความเชื่อของชุมชน การ แสดงออกในการยอมรับนับถือหรือไม่ยอมรับในการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ภายในชุมชน

(2) ลักษณะของประชาชนในชุมชน จะเห็นว่าระดับการศึกษาในชุมชนหนึ่ง ๆ ประชาชนแต่ละคนจะมีพื้นฐานการศึกษาแตกต่างกัน

(3) การสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน โรงเรียนต้องคำนึงถึงกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ด้วย

(4) โรงเรียนต้องศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับ ชุมชนที่ผ่านมาประสบผลสำเร็จเพียงใด

(5) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นเรื่องค่อนข้างยาก เพราะ โรงเรียนต้องให้ความรู้เปลี่ยนแปลงความคิดและทัศนคติของประชาชนให้มีความคิดเห็น คล้อยตามซึ่งจำเป็นต้องใช้เวลาและความอดทน ประกอบกับโรงเรียนต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540 : 95-96) กล่าวถึง สิ่งที่ต้อง คำนึงถึงในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ที่เป็นข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ต่อ การสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มีประสิทธิภาพอย่างเต็มทีนั้น มีดังนี้

(1) การเกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะเกิดขึ้นได้มาก หาก โรงเรียนเป็นฝ่ายริเริ่มก่อน จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ในโครงสร้างจากแนวดิ่งมาเป็นแนวราบโดย อัตโนมติ การริเริ่มจากฝ่ายชุมชนเป็นไปได้ยาก เพราะจะพบอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์กับ โรงเรียนที่โรงเรียนยังถือเป็นศูนย์กลางการศึกษา และการไม่เปิดโอกาสให้เกิดความเสมอภาค

(2) แนวทางขยายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มีจำนวนมากขึ้น เริ่มจากการแสวงหาครูที่มีทัศนคติ ทัศนคติและความสนใจชุมชน แล้วส่งเสริมให้มีโอกาสเรียนรู้ ได้รับการพัฒนาศักยภาพ ประสบการณ์ และการแสวงหาความร่วมมือจากเอกชน

(3) กระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน-ชุมชนนั้น เกิดจากการปฏิบัติมากกว่าการคิด การเรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติ บทบาทของครูคือการสังเคราะห์ความคิดอย่างเป็นระบบจาก กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น แล้วแลกเปลี่ยนทำความเข้าใจร่วมกัน ไม่มอบการคิด การตัดสินใจ ให้กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะจะเป็นการฟุ้งฟิงทางความคิดไม่เกิดการพัฒนาทางความคิด

(4) ความร่วมมือเกิดจากการมองเห็นปัญหาหรือถูกคุกคามด้วยปัญหา และ ต้องการหาทางแก้ไขปัญหา จึงเกิดการกระตุ้นให้เกิดการขบคิดวิเคราะห์ปัญหาและมองเห็นทางแก้ไข ซึ่งมักจะมีผลให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ซึ่งความร่วมมือนี้จะต้องเกิดขึ้น จากวิสัยทัศน์แบบองค์รวม มองเห็นความเชื่อมโยงของปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

นอกจากนี้ อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540 : 84-94) กล่าวถึง สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ที่เป็นเงื่อนไขหรือปัจจัยที่เอื้อให้เกิดความร่วมมือและเกื้อกูลให้ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนพัฒนาให้เกิดความ เข้มแข็งต่อไปอย่างยั่งยืน อาจแบ่งได้ 2 เงื่อนไขหลักคือ

(1) เงื่อนไขที่พอเพียง (Sufficient Conditions) คือ เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้โรงเรียน สามารถทำหน้าที่แสดงบทบาทการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้นั้นมีดังนี้

ก. มีวิสัยทัศน์ในเรื่องการศึกษาของชุมชนร่วมกัน บุคลากรในโรงเรียน และชุมชนและผู้เกี่ยวข้องต้องเข้าใจตรงกันเรื่อง “ชุมชนเข้มแข็ง” “การศึกษาเพื่อชีวิต” “กระบวนการเรียนรู้” เพื่อจะได้เกิดความร่วมมือและกำหนดกระบวนการดำเนินงาน โดยร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผนระหว่างชุมชนกับโรงเรียน

ข. การมีส่วนร่วมและความสนับสนุนจากแหล่งอื่น ๆ ทั้งภายในและ ภายนอกชุมชน จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้มากขึ้น เพราะจะได้แสวงหาความรู้ ความคิด คำปรึกษา ประสบการณ์ บทเรียน งบประมาณ ฯลฯ เพื่อเป็นแนวทางในการเกิดความร่วมมือและพัฒนา

ค. โครงสร้างของการจัดการศึกษาเป็นแบบแนวราบ การศึกษาใน โรงเรียนแบบแนวตั้งคือการสั่งการ ไม่เอื้อให้โรงเรียนทำงานร่วมกับชุมชนได้คล่องตัว การจัดการ ศึกษาแนวราบจะทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมากขึ้น คือ

(ก) ช่วยลดโครงสร้างอำนาจหลายลำดับชั้นได้ อำนาจบางส่วนเป็น ของท้องถิ่นชุมชนได้มากขึ้น ครูและชาวบ้านมีโอกาสได้ร่วมคิด ร่วมวางแผนมากขึ้น

(ข) จัดโครงสร้างที่ทำให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางมาเป็นเสมอภาคกับแหล่งอื่นที่อยู่ในชุมชน(กลุ่มแม่บ้าน สถานีอนามัย วัด ฯลฯ) ได้มากขึ้น ทำให้เกิดความร่วมมือและมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย

(ค) กระจายแหล่งความรู้ได้หลากหลาย ไม่ผูกขาดเฉพาะ โรงเรียน ทำให้การจัดการศึกษาเป็นภารกิจร่วมของทุกคน ทั้งด้านการถ่ายทอดความรู้ เวลา ทรัพยากรที่ใช้ ฯลฯ ซึ่งจะช่วยลดอุปสรรคของการศึกษาให้ลดน้อยลงได้ และทำให้โรงเรียนเห็นความสำคัญของชุมชนมากขึ้น

ง. นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐ ต้องปรับปรุงนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐเพื่อเอื้อให้เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้ได้ นโยบายที่เป็นเงื่อนไขสร้างความร่วมมือ มีดังนี้

(ก) การขยายเป้าหมายของรัฐในการจัดการศึกษา จากความต้องการของรัฐเพียงอย่างเดียวมาเป็นความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

(ข) การเลิกผูกขาดการจัดการศึกษาของรัฐ โดยกระจายการศึกษาไปสู่แหล่งความรู้อื่นที่มีอยู่หลากหลายในชุมชน

(ค) การปรับปรุงระบบบริหารจัดการของโรงเรียน เปลี่ยนจากระบบแนวคิดมาสู่ระบบแนวราบให้มากขึ้น เพื่อเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังจากทุกฝ่าย รวมทั้งปรับปรุงระบบบริหารบุคคล งบประมาณ การประเมินผลการศึกษา และอื่น ๆ ให้เอื้อต่อการทำงานร่วมกับชุมชนได้คล่องตัว มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(ง) การให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบโรงเรียนให้จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชนในแนวทางที่ถูกต้อง รวมทั้งพัฒนาครูให้ทำงานร่วมกับชุมชนได้

(จ) การปรับปรุงหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับการพัฒนาวิถีชีวิตของบุคคลและชุมชน และเอื้อให้เกิดการถ่ายทอดสติปัญญาอย่างต่อเนื่องของชุมชน

จ. ชุมชนมีเงื่อนไขพื้นฐานเพื่อการพัฒนา เงื่อนไขดังกล่าวที่จะทำให้ฟื้นฟูชุมชนให้เข้มแข็ง คือ ทรัพยากรพื้นฐานยังคงเหลืออยู่ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ บุคคล ผลผลิต รายได้ กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ ความสัมพันธ์เชิงสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอื่น ๆ ที่อยู่ในวิสัยที่จะฟื้นฟูได้ และหากชุมชนมีปัจจัยเหล่านี้ย่อมทำให้โรงเรียนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมสนับสนุนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของชุมชนได้มากขึ้น และช่วยทำให้เกิดกิจกรรมของการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนได้ง่ายกว่าด้วย

(2) เงื่อนไขที่จำเป็น (Necessary Conditions) คือเงื่อนไขที่จะทำให้ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนดำเนินไปอย่างยั่งยืนถาวร มีดังนี้

ก. ทักษะที่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการเรียนรู้ บุคลากรที่เกี่ยวข้องในชุมชนจะต้องเห็นว่าคุณค่าและความสำคัญของการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาความรู้และจิตสำนึกของตนเอง และการเรียนรู้ที่ดีที่สุดเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและเกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติ ทักษะนี้จะทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องเห็นว่าความร่วมมือกันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่องค์กร แก่ตนเองและคนทั้งหมดที่ร่วมมือกัน ทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้น ส่งผลให้เกิดกิจกรรมร่วมกันที่ให้ความสำคัญแก่การเรียนรู้ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาความรู้และจิตสำนึกของบุคคลทั้งหมดเกิดความสัมพันธ์เชิงสังคม การติดต่อ ปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมความผูกพัน มีทัศนคติและวิสัยทัศน์ต่าง ๆ ร่วมกัน

ข. ทักษะที่เคารพและเชื่อมั่นในศักยภาพการพัฒนาดตนเองของมนุษย์ บุคลากรที่เกี่ยวข้องจะต้องไม่ยึดติดตามคุณค่าหรือค่านิยมที่สังคมกำหนดในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่อง "ความรู้" ที่ใช้ระดับการศึกษาเป็นตัววัดว่า ัง-ฉลาด ู้-ไม่รู้ เพราะเป็นอุปสรรคต่อการเกิดความร่วมมือกันจะทำให้บุคลากรในโรงเรียนไม่เห็นคุณค่าของความร่วมมือกับชุมชน ถ้าบุคคลเห็นคุณค่าและมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของกันและกันยอมเอื้อให้ความร่วมมือระหว่างกันเกิดขึ้นได้ เกิดการยอมรับความเสมอภาค ปราศจากการสั่ง การชี้แนะ และครอบงำ ทักษะนี้จะมีผลส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

ค. ทักษะที่เชื่อว่าความหลากหลายเป็นลักษณะแท้จริงของธรรมชาติและ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา จะส่งเสริมให้บุคลากรยอมรับความแตกต่างระหว่างกัน มีความคิดเห็นที่ยืดหยุ่น ใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันได้ มีทัศนคติที่เอื้อให้เกิดความร่วมมือ ลดความขัดแย้งแบบแตกหักรุนแรง ส่งเสริมให้ความร่วมมือดำเนินไปอย่างราบรื่น

สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปได้ว่าโรงเรียนต้องปรับบทบาทและกระบวนการดำเนินงานความสัมพันธ์กับชุมชนให้เป็นในลักษณะแนวราบ คือ โรงเรียนไม่สั่งการให้ชุมชนกระทำ แต่โรงเรียนและชุมชนต้องร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสมอภาค ความสัมพันธ์ที่ดีจะเกิดขึ้นได้โดยง่ายจากการที่โรงเรียนเป็นฝ่ายเริ่มความสัมพันธ์กับชุมชน โดยนำโรงเรียนออกสู่ชุมชน โรงเรียนและชุมชนต้องปรับทัศนคติให้เอื้อต่อการสร้างความสัมพันธ์ ทั้งความคิด ความเชื่อ ค่านิยม เป็นต้น ที่สำคัญคือ โรงเรียนต้องเข้าไปพื้นฐานของชุมชน ทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ศักยภาพของคนในชุมชน กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนด้วย หากโรงเรียนคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ประกอบกันให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ

และนโยบายของโรงเรียนแล้ว ก็จะทำให้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นไปด้วยความราบรื่นและประสบความสำเร็จ

6) หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น ถือเป็นกระบวนการที่สำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งโรงเรียนต้องดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการที่เหมาะสม สำหรับหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้นมีหลักการสร้างความสัมพันธ์ที่สำคัญ ดังที่ พิสิฐ พิษณานนท์ (2527 : 108) กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

- (1) จัดตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด
 - (2) ผู้บริหารและอาจารย์ควรมีความอ่อนน้อม มरยาดี ไม่ดูหมิ่นประชาชนให้ความช่วยเหลืออย่างจริงใจและยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นอย่างจริงใจ
 - (3) ผู้บริหารและอาจารย์ไม่ควรประพฤติดนแบบยกตนข่มท่าน แต่ควรยกย่องให้เกียรติแก่ประชาชนเท่าที่เป็นจริง
 - (4) ผู้บริหารและอาจารย์ต้องพยายามทำความเข้าใจจนบรรณนิยมประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ต้องทราบค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ ของท้องถิ่นนั้นด้วย
 - (5) ผู้บริหารและอาจารย์ควรทราบและเลือกกาลเทศะให้ถูกต้องแก่โอกาสตามควร
 - (6) ผู้บริหารและอาจารย์ควรยกเว้นการกระทำใด ๆ ที่อาจนำความเสื่อมเสียมาสู่ตนเองและโรงเรียน เช่น ไม่เล่นการพนัน ไม่ดื่มสุราจนครองสติไม่อยู่ เป็นต้น
- นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534 : 27) กล่าวถึงหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ไว้ดังนี้

- (1) ต้องดำเนินการด้วยความบริสุทธิ์ใจ ตรงไปตรงมาและเชื่อถือได้
 - (2) ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง คือ เป็นภารกิจที่จะต้องทำต่อเนื่องตลอดเวลา
 - (3) ต้องดำเนินการให้ครอบคลุมงานทุกด้านที่ชุมชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบด้วย
 - (4) ต้องมีความง่ายและคล่องตัวในการดำเนินงาน
 - (5) ต้องเป็นไปด้วยความสร้างสรรค์ มิใช่ทำลายภาพพจน์ของโรงเรียนและชุมชน
 - (6) ต้องดำเนินการโดยปรับให้เข้ากับสถานภาพของชุมชน
 - (7) ต้องดำเนินการด้านความยืดหยุ่นให้เข้ากับสภาวะวิชาการ เวลา และโอกาส
- เริงชัย หมั่นชนะ (2534 : 91) กล่าวถึง หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปได้ดังนี้

(1) สนับสนุนและหาทางให้ผู้ปกครองมาร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมครูและผู้ปกครอง

(2) พยายามประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นอยู่เสมอเป็นระยะ

(3) รับฟังทัศนคติและความคิดเห็นของนักเรียน ผู้ปกครอง และพร้อมที่จะปรับปรุง

(4) เข้าใจความต้องการของชุมชนและสังคม

(5) มีความตื่นตัวที่จะพัฒนาโรงเรียนและพัฒนาท้องถิ่นอยู่เสมอ

(6) พัฒนานุเคราะห์ในโรงเรียนอยู่เสมอ

(7) พยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์แก่โรงเรียน

(8) ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ ลดความขัดแย้งระหว่างโรงเรียน วัด และบ้าน

สตูปส์ และแรฟเฟอร์ตี (Stoops & Rafferety. 1961 : 515-516) กล่าวถึงหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปได้ดังนี้

(1) ต้องเป็นกระบวนการที่รับข่าว และให้ข่าวแก่ชุมชน โดยที่บุคคลภายนอกโรงเรียนจะต้องทราบความเป็นมาต่าง ๆ ของชุมชนเป็นอย่างดี และในเวลาเดียวกัน โรงเรียนต้องแถลงชี้แจงให้ประชาชนได้ทราบถึงอุปสรรคปัญหาและวิธีดำเนินงานของโรงเรียน

(2) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ถ้าจะให้ได้ดีควรใช้วิธีหลาย ๆ ด้าน ไม่ควรทำเพียงด้านเดียว

(3) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนประการสำคัญที่สุด คือ ต้องให้ประชาชนในชุมชนนั้นเข้าใจโรงเรียนให้มากที่สุด

(4) การสร้างความสัมพันธ์ควรต้องกระทำต่อเนื่องติดต่อกันตลอดไป

(5) โรงเรียนควรให้ข้อมูลหรือข่าวสารที่น่าสนใจต่อการเข้าใจ และควรต้องสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น สรุปได้ว่า โรงเรียนต้องมีความจริงใจและเข้าใจความต้องการของชุมชน มีทัศนคติที่ดีต่อชุมชนและปฏิบัติต่อชุมชนด้วยมารยาทที่ดีและถูกกาลเทศะ โรงเรียนต้องใช้วิธีการที่หลากหลายในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ทั้งการให้ข้อมูลข่าวสารที่สำคัญกับชุมชน การชี้แจงการดำเนินงานของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ ในขณะเดียวกันชุมชนก็ต้องเข้าใจวิธีการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคของโรงเรียนด้วย ที่สำคัญคือโรงเรียนและชุมชนต้องยอมรับว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้นจะประสบความสำเร็จได้เมื่อโรงเรียนและชุมชนร่วมมือกัน และต้องใช้เวลานานจึงต้องพยายามอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้บุคลากรทั้งของโรงเรียนและชุมชนต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำความสามารถมาใช้ในการพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

7) ขอบข่ายการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีขอบข่ายที่กล่าวไว้หลายประการ ดังที่ กรมสามัญศึกษา (2539 : 54-62) กล่าวถึง ขอบข่ายการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยได้กำหนดให้โรงเรียนมัธยมศึกษาสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนใน 6 ด้าน ดังนี้

(1) การวางแผนงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชน การทำแผนงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

(2) การสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียนทางด้านวิชาการ ด้านจริยธรรมและคุณธรรม ด้านกีฬา และเผยแพร่ประวัติโรงเรียน เป็นการกำหนดอุดมการณ์เสริมสร้างคุณธรรม ลักษณะนิสัย และความประพฤติ

(3) การให้บริการชุมชน เป็นการบริการข่าวสาร ส่งเสริมสุขภาพอนามัย ส่งเสริมอาชีพ บริการนันทนาการ บริการอาคารสถานที่และวัสดุครุภัณฑ์ และบริการวิชาการ

(4) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน และให้ความร่วมมือพัฒนาท้องถิ่น

(5) การได้รับความสนับสนุนจากชุมชน เป็นการจัดตั้งองค์กร เพื่อสนับสนุนโรงเรียนด้านวิชาการ ด้านทรัพย์สิน และด้านบริการ

(6) การประเมินผลงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นการสำรวจข้อมูลการดำเนินงานของโรงเรียนด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 26-27) กล่าวถึงขอบข่ายการสร้างสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ไว้ว่ามีวิธีการดังนี้

(1) การประชาสัมพันธ์โรงเรียน เป็นการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ช่วยให้โรงเรียนปฏิบัติงานได้สะดวกขึ้น

(2) การให้บริการแก่ชุมชน เป็นการให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน ตามความสามารถที่โรงเรียนดำเนินการได้

(3) การร่วมกิจกรรมของชุมชน เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ของชุมชน

(4) การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน เป็นการเปิดโอกาสเชิญชวนหรือหาทางให้บุคคลในชุมชนได้เข้าร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน

(5) การสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น เป็นการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น

ประเสริฐ สมพงษ์ธรรม (2542 : 1-2) กล่าวถึงขอบข่ายการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปได้ดังนี้

(1) บทบาทของสถานศึกษาที่มีต่อชุมชน สถานศึกษาควรมีบทบาทต่อชุมชน ดังนี้

ก. เป็นแหล่งวิชาการของชุมชนและนำการเปลี่ยนแปลงพัฒนาเข้าสู่ชุมชน พัฒนาการศึกษารวมถึงเด็ก เยาวชน และประชากรของชุมชน

ข. เป็นศูนย์หรือเครือข่ายกับหน่วยงานอื่นร่วมพัฒนาชุมชน

(2) บทบาทของชุมชนที่ดีต่อสถานศึกษา ชุมชนควรมีบทบาทต่อสถานศึกษา ดังนี้

ก. การกำหนดปรัชญา จุดมุ่งหมายของโรงเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

ข. การพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา

ค. การพัฒนาบุคคลในชุมชน

ง. การพัฒนาปรับปรุงอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา

จ. ส่งเสริม กำกับ ประเมินการดำเนินงานของสถานศึกษา

(3) บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ดังนี้

ก. กำหนดรูปแบบแนวทางในการประสานงาน

ข. ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างสถานศึกษากับชุมชน หรือประสานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการพัฒนาชุมชน

ค. เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ชุมชน

ง. เป็นผู้นำการแก้ปัญหาของชุมชน

จากระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการจัดการศึกษาในโรงเรียน ซึ่งเป็นบทบาทที่ทำให้เกิดความร่วมมือกันและถือเป็นขอบข่ายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอีกรูปแบบหนึ่ง สรุปได้ดังนี้

- (1) การกำหนดนโยบาย และการให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาของโรงเรียน
- (2) การกำกับติดตามและให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานตามแผนของโรงเรียน
- (3) การให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตร
- (4) การส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กได้รับการศึกษาและให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก
- (5) การเสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
- (6) การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาจากชุมชน

จากบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานนี้ ถือเป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนพัฒนาไปในแนวทางที่ดีขึ้น

8) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จากการพัฒนาการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

การพัฒนาคนให้มีคุณภาพนั้นต้องพัฒนาการศึกษาเป็นสำคัญ แต่เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอยู่ตลอดเวลา ระบบการศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูปให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของสังคมในขณะนั้น ที่ผ่านมามีประเทศไทยได้มีการปฏิรูปการศึกษามากมายครั้ง ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีการปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษาเป็นแบบตะวันตกมากขึ้น และได้ย้ายการจัดการศึกษาจากวัดและวังมาอยู่ที่โรงเรียน มีหน่วยงานที่ควบคุมดูแลการจัดการศึกษาโดยตรง ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2517- 2518 ได้มีการจัดทำเนื้อหาสาระของการปฏิรูปการศึกษาและนำเสนอต่อรัฐบาลในขณะนั้น แต่ความพยายามที่จะปฏิรูปการศึกษาในช่วงนั้นไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ยังมีสาระสำคัญอีกหลายประการที่ไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ ทั้งในด้านการเรียนการสอน การผลิตและการพัฒนาครูอาจารย์ ตลอดจนระบบบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในช่วงปี พ.ศ. 2538 มีการปฏิรูปการศึกษาเกิดขึ้นอีกครั้ง โดยในมาตรา 81 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้

บัญญัติให้มีการจัดทำกฎหมายการศึกษาแห่งชาติขึ้น ทำให้ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ (สนอง เครือมาก. 2543 : 69-70)

สาเหตุสำคัญที่จำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษาขึ้นในปัจจุบันและเป็นปัญหาสะสมมาตั้งแต่ในอดีต ที่สำคัญมี 3 ด้าน คือ

- (1) ด้านผู้ปกครองนักเรียน คือ ความเดือดร้อนและความยากลำบากในการแสวงหาและการส่งลูกเข้าเรียนในโรงเรียนที่ดีมีมาตรฐาน
- (2) ด้านการเรียนการสอน คือ เน้นการท่องเที่ยวเป็นหลัก นำเบื่อ ไม่สนุก ขาดความสุขในการเรียน
- (3) ด้านคุณภาพผู้เรียน ผลผลิตทางการศึกษา คือ ผู้เรียนยังด้อยคุณภาพ โดยเฉพาะในด้านความสามารถทางความคิด คุณธรรม ทักษะทางด้านภาษาต่างประเทศ และด้านคอมพิวเตอร์ สำหรับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยการปฏิรูปการศึกษานี้ มีเป้าหมายที่จะยกระดับมาตรฐานของเยาวชนให้สอดคล้องกับภาวะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์ โดยให้สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษจนบรรลุถึงความเป็นเลิศทางการศึกษา ในปี พ.ศ.2550 ดังที่ กระทรวงศึกษาธิการ (2539 : 3-7) กล่าวถึงแนวคิดที่สำคัญในการปฏิรูปการศึกษา ดังนี้ คือ

- (1) การยึดโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง (School based-decision making) มุ่งให้โรงเรียนมีอิสระในการตัดสินใจด้วยตนเอง โดยยึดประโยชน์ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ
- (2) โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการผลิต (Profit Center) โรงเรียนผลิตนักเรียนให้มีคุณภาพ มีมาตรฐานขั้นสูง เพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาสังคมรวมทั้งนานาชาติด้วย
- (3) การมีส่วนร่วมและการร่วมคิดร่วมทำ (Participation and Collaboration) ถือว่าการศึกษาเป็นแหล่งของสาธารณชนไม่ใช่ความรับผิดชอบเฉพาะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จึงต้องร่วมมือกันในการพัฒนาการศึกษา
- (4) การกระจายอำนาจ เป็นการคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้กับโรงเรียน ผู้บริหาร ครู และชุมชน ให้จัดการศึกษาตรงตามความต้องการของผู้เรียน ผู้สอน และชุมชน
- (5) ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาจะต้องมีความรับผิดชอบร่วมกัน สนับสนุนกัน ในการกำหนดบทบาท ภารกิจของฝ่ายบริหาร ครู อาจารย์ บุคลากรทางการศึกษาและชุมชนที่ชัดเจน และสามารถตรวจสอบความสำเร็จได้

การปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการที่ผ่านมา มีการปฏิรูปมาแล้วหลายครั้งเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมตามยุคสมัยต่าง ๆ และการมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นี้ก็ถือเป็นแนวทางในการปฏิรูปการศึกษา เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการจัดการศึกษา

ยุคปัจจุบันซึ่งจะเห็นได้ว่า การกระจายอำนาจความรับผิดชอบให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้นเป็นแนวคิดที่สำคัญที่ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษา ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนตามแนวคิดพื้นฐานที่ว่าโรงเรียนเป็นของชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนรับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่เป็นแนวทางให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษากับโรงเรียนไว้เช่นเดียวกันดังนี้ (สามัญศึกษา, กรม. 2543 : 4-6)

(1) แนวการจัดการศึกษา มีสาระสำคัญดังนี้

ก. โรงเรียนและชุมชนมีการประสานความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (มาตรา 24 (6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ)

ข. ส่งเสริมความเข้มแข็งชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน (มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา)

(2) การบริหารและการจัดการศึกษา มีสาระสำคัญดังนี้

ก. กำหนดให้องค์กรชุมชนร่วมเป็นคณะกรรมการการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตพื้นที่การศึกษา (มาตรา 38 วรรคสอง คณะกรรมการการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสมาคม ผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบวิชาชีพบริหารการศึกษา ผู้แทนสมาคมผู้ปกครองและครู ผู้นำทางศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม)

ข. กำหนดให้องค์กรชุมชนร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (มาตรา 40 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาของแต่ละสถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ)

ค. รองรับการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาจาก กระทรวงใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป (มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง)

(3) การระดมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น มีสาระสำคัญดังนี้

ก. กำหนดให้หน่วยงานทางการศึกษา ทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา)

ข. ระดมทรัพยากรและการลงทุนจากชุมชนใช้จัดการศึกษา (มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชนเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา)

ค. เป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา มีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น (มาตรา 58(2) ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น)

เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพและได้มาตรฐาน จึงได้มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาขั้นเพื่อใช้ในการประเมินคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้มีคุณภาพทัดเทียมกัน ซึ่งในมาตรฐานการศึกษาดังกล่าว ได้กล่าวถึงความร่วมมือของชุมชนในการจัดการศึกษาให้เป็นไปตาม

ความต้องการของชุมชน ซึ่งกล่าวไว้ 2 มาตรฐานในด้านกระบวนการ (เรียงชัย จงพิพัฒนสุข, 2543 : 25-26) มีดังนี้

(1) มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชน ในการพัฒนาการศึกษา โดยมีตัวชี้วัดดังนี้

ก. ผู้บริหารและครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนในการร่วมกันจัดการศึกษา

ข. มีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจให้บุคลากรในสถานศึกษา และชุมชนเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาร่วมกัน

ค. มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานศึกษาต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

ง. ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการศึกษา

(2) มาตรฐานที่ 17 สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น โดยมีตัวชี้วัดดังนี้

ก. มีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

ข. มีการจัดแนวการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียน / ท้องถิ่น และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม ให้สามารถเชื่อมโยงแก้ปัญหาท้องถิ่นได้ และนำไปปฏิบัติได้จริง

นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการยังได้กำหนดระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.2542 เพื่อกำหนดบทบาทของชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาใน โรงเรียน ในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้รับคัดเลือกเป็นตัวแทนของชุมชน เพื่อให้โรงเรียนและชุมชนได้สามารถร่วมมือกันในการดำเนินการจัดการศึกษาในโรงเรียนได้ตาม ความต้องการของชุมชนอย่างเหมาะสมถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของ "สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน" ไว้ว่า หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และให้ความหมาย ของ "การศึกษาขั้นพื้นฐาน" ไว้ว่า หมายถึง การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปี ก่อนระดับอุดมศึกษา จากความหมายนี้โรงเรียนมัธยมศึกษาจึงถือเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้น พื้นฐาน ดังนั้นโรงเรียนมัธยมศึกษาจึงต้องใช้ระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 นี้เช่นเดียวกัน

ระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 ดังกล่าว มีสาระสำคัญดังนี้ (ศึกษาธิการ,กระทรวง . 2543 : 1-5)

(1) จำนวนของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากระเบียบ ข้อ 5 กล่าวว่า ให้มีคณะกรรมการอย่างน้อยสถานศึกษาละเจ็ดคน แต่ไม่เกินสิบห้าคน ประกอบด้วย

ก. "ผู้แทนผู้ปกครอง" ได้แก่ ผู้แทนของผู้มีรายชื่อเป็นผู้ปกครองตามทะเบียนนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน

ข. "ผู้แทนครู" ได้แก่ ผู้แทนของข้าราชการครูผู้ปฏิบัติการสอนและผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน

ค. "ผู้แทนองค์กรชุมชน" ได้แก่ ผู้แทนของชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชน หรือกลุ่มบุคคลในรูปอื่นใด ที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ และมีที่ตั้งอยู่ในเขตบริการของสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน

ง. "ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น" ได้แก่ ผู้แทนของเทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบอื่น จำนวนไม่เกินสองคน

จ. "ผู้แทนศิษย์เก่า" ได้แก่ ผู้แทนของสมาคมศิษย์เก่า ชมรมศิษย์เก่า หรือบุคคลที่เคยศึกษาจากสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน

ฉ. "ผู้ทรงคุณวุฒิ" ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ ข้าราชการอื่นนอกสังกัดสถานศึกษา พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานอื่นของรัฐ เจ้าของหรือผู้บริหารสถานประกอบการ ทั้งในและนอกเขตบริการของสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสี่คน

ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้คณะกรรมการเลือกกรรมการคนหนึ่ง ใน ก. ค. ง. จ. และ ฉ. เป็นประธานและอีกคนหนึ่งเป็นรองประธาน

(2) หน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากระเบียบ ข้อ 13 กล่าวว่า คณะกรรมการมีหน้าที่ ดังนี้

- ก. กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาของสถานศึกษา
- ข. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
- ค. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
- ง. กำกับ และติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา

จ. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพและได้มาตรฐาน

ฉ. ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

ช. เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ของสถานศึกษา

ซ. ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ

ฅ. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนและมีส่วนในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

ญ. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษา ก่อนเสนอต่อสาธารณชน

ฎ. แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะอนุกรรมการ เพื่อการดำเนินงานตามระเบียบนี้ตามที่เห็นสมควร

ฏ. ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น

เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กรมสามัญศึกษาซึ่งรับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จึงได้กำหนดนโยบายกรมสามัญศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2545 (ศึกษาธิการ, กระทรวง. 2544 : 8-9) โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาจำนวน 10 ยุทธศาสตร์ ซึ่งในยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาไว้ 2 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

(1) ยุทธศาสตร์ที่ 6 การมีส่วนร่วม

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กรรมการนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน สถานประกอบการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ตลอดจนหน่วยงานและองค์กรอื่น ๆ

ก. เป้าหมาย

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดและพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น

ข. มาตรการ

(ก) ส่งเสริมความเข้มแข็งของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กรรมการนักเรียน บทบาทของผู้ปกครองและอาสาสมัครในการมีส่วนร่วมต่อการจัดการศึกษาของ โรงเรียน

(ข) ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานประกอบการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน หน่วยงานและองค์กรอื่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

(ค) สนับสนุนการศึกษารูปแบบความร่วมมือกับองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นที่ได้ผลและมีประสิทธิภาพ

(2) ยุทธศาสตร์ที่ 7 การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

เร่งระดมทรัพยากรจากบุคคล ชุมชน ท้องถิ่น หน่วยงาน และองค์กร ทั้ง ภาครัฐและเอกชนมาใช้ในการจัดและพัฒนาศึกษา

ก. เป้าหมาย

โรงเรียนมีทรัพยากรเพื่อใช้ในการจัดและพัฒนาศึกษาอย่างเพียงพอ

ข. มาตรการ

(ก) ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น เช่น สำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในการใช้ทรัพยากรเพื่อ การศึกษาร่วมกัน

(ข) ขอความร่วมมือช่วยเหลือจากชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สถาน ประกอบการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานและองค์กรอื่น ในการให้นักเรียนได้ใช้อุปกรณ์ แหล่งเรียนรู้ และทรัพยากรอื่นในกระบวนการเรียนรู้

(ค) ระดมทรัพยากรด้านต่าง ๆ จากบุคคล ชุมชน ท้องถิ่น หน่วยงาน และองค์กรอื่น มาใช้ในการจัดการศึกษา

(ง) จัดหารายได้จากทรัพย์สินของสถานศึกษาและรูปแบบอื่น ๆ เพื่อ ประโยชน์ในการจัดและพัฒนาศึกษา

(จ) เร่งประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการวิเคราะห์เพื่อหา ค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาให้ได้คุณภาพและเท่าเทียมกัน

(ฉ) สนับสนุนโครงการการใช้เทคโนโลยีสะอาด เพื่อลดการใช้ ทรัพยากรในโรงเรียน

จากการจัดการศึกษาที่ผ่านมาที่ทำให้โรงเรียนกลายเป็นสิ่งแปลกแยกของชุมชน ทำให้การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและทักษะทางสังคมที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตตามวิถีชีวิตของชุมชนที่อาศัยอยู่นั้นไม่เป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และแนวทางการจัดการศึกษาของประเทศ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงมีขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการศึกษาดังกล่าว เพื่อให้การจัดการศึกษาในอนาคตเป็นการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ในการจัดการในอนาคตจะเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นบนพื้นฐานของความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทำให้การศึกษาสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน เกิดการเรียนรู้ที่ไม่แปลกแยกจากชุมชน และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนได้

2.1.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

1) ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

(1) ความหมายของการมีส่วนร่วม

มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ ซึ่งมีทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ดังที่ วิลสัน ศรีสิงห์ (2538:16) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง ความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและความต้องการจะต้องมีมากพอจนเกิดโครงการเพื่อปฏิบัติและเกิดจากความร่วมมือของประชาชนทั้งของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนร่วมรับผิดชอบ โดยมีการตระหนักว่าปฏิบัติการหรือการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยกลุ่มหรือในนามกลุ่มนั้นกระทำผ่านองค์การสำนักงานแรงงานระหว่างชาติ (International Labour Office, 1971 : 7, อ้างจาก สุภราภรณ์ ธรรมชาติ, 2541 : 10) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง ความร่วมมือ (Cooperating) ในการทำงานบางสิ่งบางอย่างซึ่งรวมถึงความรับผิดชอบด้วย อลาสแตร์ ที ไวท์ (Alastair T. White, 1982 : 18) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมประกอบไปด้วย 4 มิติด้วยกัน คือ มิติที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและทำอย่างไร มิติที่สองมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนาการลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ มิติที่สามมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน และมิติที่สี่ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ประยูร ศรีประสาธน์ (2539 : 3) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาไว้ว่า หมายถึง การเปิดโอกาสหรือจัดให้ประชาชนได้เข้าร่วมเป็นกรรมการของหน่วยงานหรือเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของหน่วยงานหรือ

เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อการดำเนินงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการบริหาร การศึกษา

(2) ปัจจัยและเงื่อนไขของการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2527 : 183, อ้างจาก ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ, 2541 : 15-16) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ดังนี้

ก. ความศรัทธาต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

ข. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ มีเกียรติยศ หรือตำแหน่งที่ ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วม ทั้งๆ ที่ยังไม่ศรัทธาหรือมีความเต็มใจอย่าง เต็มเปี่ยมที่จะกระทำ

ค. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชน ถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ

(3) รูปแบบของการมีส่วนร่วม

องค์การอนามัยโลก (WHO, 1981 : 41-49) ได้เสนอรูปแบบของการมี ส่วนร่วมประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ก. การวางแผน (Planning) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและ ประเมินผลและประการสำคัญคือการตัดสินใจด้วย

ข. การดำเนินกิจกรรม (Implementation) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมใน การจัดการและบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมทางการเงินและ การบริหาร

ค. การใช้ประโยชน์ ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำกิจกรรม มาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม

ง. การได้รับผลประโยชน์ ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์ จากชุมชนในพื้นที่ที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ส่วนตัวในสังคม หรือวัตถุก็ได้

กรรณิกา ชมดี (2524 : 13) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 รูปแบบ คือ

ก. การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at Meetings)

ข. การมีส่วนร่วมออกเงิน (Financial Contribution)

- ค. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on Committees)
- ง. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of Leadership)
- จ. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interview)
- ฉ. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor)
- ช. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers)
- ซ. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม (Entrepreneur)
- ฌ. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงานหรือเป็นลูกจ้าง (Employee)
- ญ. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material Contribution)

(4) ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527 : 6-7) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายการพัฒนาคือ

- ก. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าถึงปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงความต้องการของชุมชน
- ข. ร่วมค้นหาและสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
- ค. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนสนองความต้องการของชุมชน
- ง. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- จ. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- ฉ. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
- ช. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

ซ. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและ
กิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527 : 11-13) ได้อธิบายขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้
เป็น 4 ขั้นตอน คือ

- ก. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- ข. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
- ค. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
- ง. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

จากทฤษฎีการมีส่วนร่วม สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการกระทำของบุคคล ที่
เกิดจากการร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมกระทำ และร่วมรับผิดชอบการกระทำในสิ่งที่ต้องการอย่าง
เห็นพ้องต้องกัน การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการ ทั้งที่เป็นลักษณะเฉพาะตนและ
ลักษณะจากสถานการณ์ภายนอก เกิดขึ้นอย่างมีรูปแบบและมีขั้นตอนเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างใด
อย่างหนึ่ง

2) ทฤษฎีบทบาทหน้าที่

(1) ความหมายของบทบาท

มีผู้ให้ความหมายของคำว่า บทบาท ไว้ ดังที่ สุพัทธา สุภาพ (2522 : 30)
ได้ให้ความหมายของคำว่า บทบาท ไว้ว่า หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ
(ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาทคือเลี้ยงลูก มีตำแหน่งเป็นครู บทบาทคือ สั่งสอน อบรม
นักเรียน และบทบาทจะช่วยให้บุคคลมีพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะบทบาทกำหนด
ความรับผิดชอบของงานต่าง ๆ ที่ปฏิบัติ พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 (2534 : 292)
ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทพ่อแม่ บทบาทครูหรือ
หน้าที่ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย จำนวนค์ อดิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ (จำนวนค์
อดิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. 2533 : 45, อ้างจาก ราชันบูลย์ อุดมชัยรัตน์. 2542 : 25) ได้ให้ความหมาย
ไว้ว่า หมายถึง การที่บุคคลกระทำภาระหน้าที่ตามสถานภาพของตน ราชันบูลย์ อุดมชัยรัตน์
(2542 : 25) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บทบาทเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่บุคคลแสดงต่อกันตาม
สถานภาพ ตำแหน่งหน้าที่หรือลักษณะอาชีพที่สังคมกำหนดหรือคาดหวังให้ปฏิบัติ ซึ่งบุคคล
แต่ละบุคคลอาจมีบทบาทมากกว่าหนึ่งบทบาทตามแต่สถานภาพในสังคม

(2) ลักษณะของบทบาท

จำนวนค์ อดิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ (จำนวนค์ อดิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ.

2533 : 45, อ้างจาก รัชนีบุลย์ อุดมชัยรัตน์. 2542 : 26) ได้กล่าวถึงบทบาทว่า ประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ 3 ประการ คือ

ก. บทบาทในอุดมคติ (Ideal role) ได้แก่ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมายหรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้น

ข. บทบาทตามที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นจะคาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ย่อมเกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพและประสบการณ์ของบุคคลแต่ละคน

ค. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual / enacted role) ได้แก่การกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย

(3) ปัจจัยที่มีผลต่อการแสดงบทบาท

การที่บุคคลจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่ถูกกำหนดไว้ได้ดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่เป็นลักษณะเฉพาะของสังคม หรือชุมชน ดังต่อไปนี้

ก. วัฒนธรรม ประเพณี และความปรารถนาของสังคมที่เกี่ยวข้อง

ข. บุคลิกภาพ และความจำเป็นของเจ้าของบทบาท

ปัญหาของบทบาทที่เกิดขึ้นในองค์การ มีดังนี้คือ

ก. ความขัดแย้งของบทบาท (Role conflict) ซึ่งมี 4 ประเภทคือ

(ก) ความขัดแย้งทางบทบาทกับบุคคล (intrasender role conflict)

หมายถึง การที่บุคคลในองค์การได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งภารกิจนั้นมีความขัดแย้งในตัวเอง คือ ถ้าปฏิบัติแล้วจะเกิดผลเสียหายตามมาจากการทำงานนั้นๆ

(ข) ความขัดแย้งทางบทบาทระหว่างบุคคล (Intersender role conflict)

หมายถึง การที่บุคคลในองค์การตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีความเข้าใจหรือคาดหวังในเรื่องเดียวกันแตกต่างกัน ทำให้มีการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ซึ่งทำให้งานหรือภารกิจที่ได้รับมอบหมายไม่สำเร็จตามวัตถุประสงค์

(ค) ความขัดแย้งระหว่างบทบาท (Interrole conflict) หมายถึงบุคคลหนึ่งต้องสวมบทบาทหลายบทบาท และบทบาทเหล่านั้นมีความแตกต่างกันเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับความต้องการที่แท้จริง

(ง) ความขัดแย้งระหว่างบทบาทกับบุคคล (Person – role conflict) หมายถึง ความขัดแย้งจะเกิดขึ้นเสมอ เมื่อทัศนคติและค่านิยมของบุคคลนั้นไปกันไม่ได้กับความคาดหวังในบทบาท

ข. ความกำกวมในบทบาท (Role ambiguity) หมายถึง ความไม่ชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของตนเอง จึงทำให้เกิดความไม่มั่นใจในสิ่งที่กระทำว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่ มักพบในบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ใหม่ โดยไม่มีการชี้แจงรายละเอียดมาก่อน

ค. การมีบทบาทหน้าที่มากเกินไป (Role overload) หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งต้องเผชิญกับความคาดหวังจากบุคคลอื่นหลายๆ บทบาท ที่ต้องกระทำให้เสร็จสมบูรณ์ไปพร้อมๆ กัน และไม่สามารถจะให้เสร็จตามเวลา ทำให้คุณภาพงานลดลง

ออลพอร์ต (Allport, 1985 : 74, อ้างจาก รัชนิบูลย์ อุดมชัยรัตน์. 2542 : 26) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการแสดงบทบาทของบุคคลขึ้นอยู่กับการปัจจัย 4 ประการ ดังนี้

ก. ความคาดหวังในบทบาท (Role expectation) เป็นบทบาทตามความคาดหวังของผู้อื่น หรือเป็นบทบาทที่สถาบัน องค์กร หรือกลุ่มสังคม คาดหวังให้บุคคลปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่บุคคลนั้นครองตำแหน่ง

ข. การรับรู้บทบาท (Role conception) เป็นการรับรู้บทบาทของตนเองว่าควรจะมีบทบาทของตนเองได้ตามการรับรู้ (Perceived role) ซึ่งเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับความต้องการของบุคคลนั่นเอง ทั้งนี้ การรับรู้ในบทบาทและความต้องการของบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ตลอดจนเป้าหมายในชีวิต และค่านิยมของบุคคลที่สวมบทบาทนั้น

ค. การยอมรับบทบาทของบุคคล (Role acceptance) ซึ่งเกิดขึ้นได้ เมื่อมีความสอดคล้องกันของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม และบทบาทหน้าที่ที่ตนเองรับรู้อยู่ การยอมรับบทบาทนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเข้าใจในบทบาท และการสื่อสารระหว่างสังคมและบุคคลนั้น ทั้งนี้เพราะว่าบุคคลไม่ได้ยินดียอมรับบทบาททุกบทบาทเสมอไป แม้ว่าจะได้รับการคัดเลือก หรือถูกแรงผลักดันจากสังคมให้รับตำแหน่งและมีบทบาทหน้าที่ปฏิบัติก็ตาม เพราะถ้าหากบทบาทที่ได้รับนั้นทำให้เกิดผลเสียหรือเสียผลประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าขัดแย้งกับความต้องการหรือค่านิยมของบุคคลนั้น ผู้ครองตำแหน่งนั้นอยู่ก็พยายามหลีกเลี่ยงบทบาทนั้น ไม่ยอมรับบทบาทนั้นๆ

ง. การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล (Role performance) เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพแสดงจริง (Actual role) ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงบทบาทตามที่สังคมคาดหวัง หรือเป็นการแสดงบทบาทตามการรับรู้และตามความหวังของตนเอง การที่บุคคลจะปฏิบัติตามบทบาทตามการรับรู้และตามความคาดหวังของตนเอง การที่บุคคลจะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ได้ดีเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับระดับการยอมรับบทบาทนั้นๆ ของบุคคลที่ครองตำแหน่งอยู่ ซึ่งเนื่องมาจากความสอดคล้องกันของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม และการรับรู้บทบาทของตนเอง

จากทฤษฎีบทบาทหน้าที่ สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลที่แสดงภาระหน้าที่ตามสถานภาพ ตามตำแหน่งหน้าที่หรือตามลักษณะอาชีพ เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกต่อกันให้เห็นถึงความรับผิดชอบของงานที่ปฏิบัติ ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพสำหรับการแสดงบทบาทต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นจากองค์ประกอบหลายประการ ทั้งที่เป็นองค์ประกอบที่เป็นลักษณะเฉพาะบุคคลและลักษณะเฉพาะของสังคม และการที่บุคคลจะแสดงบทบาทใดเกิดจากความคาดหวัง การรับรู้ การยอมรับ และการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคลนั้น เพื่อความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ในการแสดงบทบาทต่าง ๆ

3) ทฤษฎีการกระทำสังคม

(1) ปัจจัยของการกระทำทางสังคม

รีดเดอร์ (Reeder, 1974 : 39-53, อ้างจาก ภักดี รักความดี. 2546 : 16)

ได้กล่าวว่า การกระทำทางสังคม (social action) ประกอบด้วย กลุ่มปัจจัยหลายประการ มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยหนึ่ง และได้อธิบายถึงเหตุผลในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการที่เรียกว่า ความเชื่อหรือความไม่เชื่อ (believes or disbelieves) มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง การกระทำของมนุษย์ในเรื่องใดก็ตามขึ้นอยู่กับปัจจัยดังกล่าวต่อไปนี้

- ก. เป้าหมาย
- ข. ความเชื่อที่สืบทอดกันมา
- ค. ค่านิยมมาตรฐาน
- ง. นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี
- จ. ความคาดหวัง
- ฉ. ความผูกพัน
- ช. แรงเสริม
- ซ. โอกาส
- ฅ. ความสามารถ

ญ. การสนับสนุน

นอกจากนี้ รีดเดอร์ (Reeder) ยังได้อธิบายถึงปัจจัยหรือสาเหตุที่มีผลต่อการกระทำทางสังคมไว้ดังนี้

ก. ในสถานการณ์ของการกระทำทางสังคม จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งแต่ละคนก็มีเหตุผลแต่ละอย่างในการตัดสินใจในการกระทำ

ข. บุคคลหรือองค์กร จะตัดสินใจหรือแสดงการกระทำบนพื้นฐานของกลุ่ม เหตุผลซึ่งตัดสินใจเองได้ว่ามันสอดคล้องหรือตรงปัญหาและสถานการณ์นั้นๆ

ค. เหตุผลบางประการอาจสนับสนุนการตัดสินใจ และเหตุผลบางประการอาจต่อต้านการตัดสินใจ

ง. เหตุผลในการตัดสินใจให้น้ำหนักที่แตกต่างกันในการเลือกเหตุผลหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

จ. เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนั้น ไม่ใช่มาจากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่งหรือทั้งหมด แต่เป็นกลุ่มของเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะนั้นๆ

ฉ. ในการตัดสินใจ กลุ่มของเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้นๆ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทุกโอกาส

ช. กลุ่มของปัจจัยหรือเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมนั้นย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลง

ซ. สำหรับกรณีเฉพาะอย่างภายใต้การกระทำทางสังคมจะมีบ่อยครั้งที่ทางเลือกสองหรือสามทาง เพื่อที่จะต้องสนองต่อสถานการณ์นั้นๆ

ฌ. ผู้กระทำหรือผู้ตัดสินใจอาจเลือกทางใดทางหนึ่ง

ญ. เหตุผลที่จะตัดสินใจสามารถที่จะมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกต้องแล้ว

(2) ขั้นตอนการกระทำทางสังคม

การกระทำทางสังคม มี 4 ขั้นตอนคือ

ก. การกระทำที่มีเหตุผล (rational) เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการอันเหมาะสมในอันที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่เลือกไว้อย่างมีเหตุผล การกระทำดังกล่าวมุ่งไปในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ข. การกระทำที่เกี่ยวกับค่านิยม (value) เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการที่เหมาะสมเช่นกัน เพื่อจะทำให้ค่านิยมสูงสุดในชีวิตมีความสมบูรณ์พร้อม การกระทำเช่นนี้มุ่งไปในด้านจริยธรรมและศีลธรรมอย่างอื่น เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในชีวิตทางสังคม

ค. การกระทำตามประเพณี (tradition) เป็นการกระทำที่ไม่เปลี่ยนแปลง โดยยึดแบบอย่างที่ทำกันมาในอดีตเป็นหลัก พฤติกรรมการกระทำตามประเพณีที่ไม่คำนึงถึงเหตุผล

ง. การกระทำที่แฝงตัวด้วยความเสนาหา (affective) การกระทำที่คำนึงถึงอารมณ์และความผูกพันทางจิตใจระหว่างผู้กระทำกับวัตถุที่เป็นจุดมุ่งหมายของการกระทำ การกระทำเช่นนี้ก็ไม่คำนึงถึงเหตุผลอย่างอื่นใดทั้งสิ้น นอกจากเรื่องส่วนตัว

จากทฤษฎีกระทำสังคม สรุปได้ว่า การกระทำทางสังคมเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างเปิดเผยหรือเป็นความลับ และการเกิดกิจกรรมทางสังคมที่บุคคลมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เกิดจากวิถีชีวิต ค่านิยม จารีตประเพณี และทัศนคติของบุคคล การตัดสินใจกระทำทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดจากเหตุผลความเชื่อหรือความไม่เชื่อของบุคคลตามสถานการณ์นั้น

4) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ประกอบขึ้นด้วยการนำหลักการต่าง ๆ ของทฤษฎีพฤติกรรมนิยมมาผสมผสานกับความคิดอื่นๆ และนำไปประยุกต์ใช้กับเรื่องที่น่าสังคมนักจิตวิทยาสนใจ

เลวี - สโตรสส์ (Lavy - Storss, 1968 : 76, อ้างจาก สุเทพ สุนทรเกษม. 2540 : 253- 255) ได้สร้างทฤษฎีการแลกเปลี่ยนบนพื้นฐานของข้อสมมติฐาน 2 ประการคือ

ประการแรก เขามีความเชื่อว่าการแลกเปลี่ยนทางสังคมเป็นกระบวนการของมนุษย์อย่างเด่นชัด โดยที่สัตว์ชั้นต่ำไม่สามารถจะมีได้ ดังนั้นจึงหมายความว่า เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนของมนุษย์ มนุษย์สามารถที่จะมีการกระทำที่อยู่ภายใต้การนำทางวัฒนธรรม เลวี-สโตรสส์มองผู้กระทำว่าสามารถที่จะมีการกระทำที่มีลักษณะสร้างสรรค์และเป็นพลวัต

ประการที่สอง เลวี-สโตรสส์ได้ปฏิเสธความคิดที่ว่า การแลกเปลี่ยนของมนุษย์สามารถจะอธิบายได้ในแง่ของประโยชน์ส่วนตัวของปัจเจกบุคคล เขาไม่ได้ปฏิเสธว่าประโยชน์ส่วนตัวดังกล่าวอาจจะมีส่วนเกี่ยวข้อง แต่เขาได้โต้แย้งว่าประโยชน์ดังกล่าวไม่เพียงพอที่จะคำนวณความสัมพันธ์ทางสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนเอาไว้ได้ เลวี-สโตรสส์ยังได้ให้ข้อโต้แย้งว่า การแลกเปลี่ยนทางสังคมจะถูกธำรงรักษาไว้ด้วยพลังต่างๆ ที่อยู่เหนือปัจเจกบุคคล กล่าวคือ โดยพลังของส่วนรวมหรือพลังทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ดังนั้น เลวี-สโตรสส์จึงเห็นว่า การแลกเปลี่ยนของมนุษย์จึงมีลักษณะเป็นสัญลักษณ์มากกว่าที่จะเป็นเรื่องของผลประโยชน์ส่วนตัว

ในกระบวนการของการแลกเปลี่ยน สังคมมีบทบาทต่าง ๆ จำนวนหนึ่ง เมื่อมีความขาดแคลน สังคมจะเข้ามาแทรกแซงโดยวางกฎเกณฑ์ต่างๆ เกี่ยวกับความประพฤติที่เหมาะสม

เพื่อป้องกันมิให้เกิดความประพฤติที่มีลักษณะเป็นการทำลายของมนุษย์เกิดขึ้นได้ ในบางสถานการณ์ การแลกเปลี่ยนทางสังคมเป็นสิ่งที่อ้างว่าเกิดขึ้นเนื่องมาจากความคาดหวังสิ่งต่างๆ มากกว่าผลประโยชน์ที่ผู้เกี่ยวข้องจะพึงได้จากการแลกเปลี่ยน การแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นก็เพื่อที่จะหยุดยั้งพัฒนาการความรู้สึกในเชิงลบที่มีลักษณะของการทำลายต่าง ๆ มิให้เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น การจัดงานฉลองการแต่งงาน ก็เพราะเป็นการทำตามประเพณีมากกว่าความคาดหวังจะได้รับประโยชน์จากของขวัญที่จะมีผู้นำมาให้ เป็นต้น ประการสุดท้าย ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ อาจจะไปจนถึงจุดที่คนเรามีความผูกพันที่จะตอบสนองการกระทำของคนอื่น ไม่ใช่โดยการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่เขาหรือเธอ แต่เป็นการให้รางวัลแก่บุคคลที่สาม ตัวอย่างเช่น แทนที่เราจะตอบแทนพ่อแม่ในสิ่งที่ท่านทั้งสองให้แก่เรา ลูก ๆ ก็อาจจะให้ประโยชน์ในลักษณะเดียวกันแก่ลูก ๆ ของตน โดยทั่วไปแล้ว เลวี-สโตรสส์ ได้มองเห็นว่าเป็นเรื่องของ "ระบบศีลธรรมของการแลกเปลี่ยนมากกว่าจะเป็นเรื่องการค้าเงินการเพื่อประโยชน์ส่วนตนของปัจเจกบุคคล"

โฮมันส์ (Homans, 1970 : 77, อ้างจาก สุเทพ สุทรเกศษ์. 2540 : 258-265)

กล่าวถึงทฤษฎีการแลกเปลี่ยนว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคล 2 คน เป็นทฤษฎีซึ่งพิจารณาพฤติกรรมทางสังคมในฐานะที่เป็นแลกเปลี่ยนทางด้านกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม และสิ่งตอบแทนหรือค่าตอบแทน ในระหว่างอย่างน้อยคนสองคน เขายอมรับว่ามนุษย์มีลักษณะทางสังคม และใช้เวลาส่วนใหญ่ในการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ โดยมีความคิดเห็นในข้อเสนอต่าง ๆ ดังนี้

(1) ข้อเสนอทางด้านความสำเร็จ กล่าวว่า "สำหรับการกระทำทุกอย่างที่ได้กระทำลงไปโดยบุคคลต่าง ๆ ยิ่งการกระทำใดของบุคคลดังกล่าวได้รับรางวัลหรือผลตอบแทนมาก บุคคลนั้นก็จะกระทำการอย่างนั้นบ่อยครั้งมากขึ้น"

ในแง่ความสัมพันธ์ทางการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลกับผู้อื่นในสถานที่ทำงาน ข้อเสนอข้างต้นหมายถึงว่า บุคคลมักจะขอคำแนะนำจากผู้อื่น ว่าพวกเขาเคยได้สิ่งตอบแทนหรือไม่ในอดีตจากคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ยิ่งกว่านั้นยิ่งบุคคลได้รับคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในอดีต เขาก็ยิ่งจะขอคำแนะนำบ่อยครั้งมากขึ้น ในทำนองเดียวกัน คนอื่น ๆ ก็เต็มใจที่จะให้แนะนำและให้บ่อยมากขึ้น ถ้าเขาได้รับรางวัลตอบแทนอันเป็นการเห็นชอบในอดีตที่ผ่านมา โดยทั่วไป พฤติกรรมที่สอดคล้องกับข้อเสนอทางด้านความสำเร็จจะเกี่ยวข้องกับ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นแรกเกี่ยวกับการกระทำของบุคคล ขั้นต่อไปคือ ผลอันเป็นสิ่งตอบแทนหรือรางวัล และขั้นสุดท้าย การทำซ้ำ การกระทำครั้งแรกหรืออย่างน้อยที่สุดก็ในบางด้านที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน โฮมันส์ ได้กล่าวถึง โดยเฉพาะเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นข้อเสนอทางด้านความสำเร็จคือ ประการแรก ถึงแม้ว่าโดยทั่วไปแล้วจะเป็นความจริงที่ว่า การได้รับผลตอบแทนบ่อยครั้งมากขึ้นจะก่อให้เกิดการกระทำบ่อยครั้ง

เพิ่มขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่า จะดำเนินต่อไปโดยไม่มีที่สิ้นสุดจะมีจุด ๆ หนึ่งที่ปัจเจกบุคคล จะไม่สามารถกระทำดังกล่าวได้บ่อย ๆ อีกต่อไป ประการที่สอง ถ้าช่วงเวลาระหว่างการกระทำและการได้รับสิ่งตอบแทนสั้นมากเท่าใด ก็มีแนวโน้มที่บุคคลจะกระทำซ้ำมากขึ้นเพียงนั้น ตรงข้าม ถ้าระยะเวลาระหว่างการกระทำและการได้รับสิ่งตอบแทนยาวนานเท่าใด การที่จะกระทำซ้ำของ บุคคลจะน้อยลงเท่านั้น ประการสุดท้าย เป็นความเห็นของไฮมันส์ การเว้นช่วงระยะเวลาของการ ได้รับสิ่งตอบแทน หรือรางวัลบ่อย ๆ ทำให้เกิดการเบื่อหน่ายและความพอเพียงได้ง่าย ขณะที่การ ได้รับการตอบแทนในช่วงเวลาที่ไม่สม่ำเสมอ ก็มักจะเป็นการกระตุ้นให้มีพฤติกรรมที่ซ้ำ ๆ มากขึ้น

(2) ข้อเสนอทางด้านตัวกระตุ้น กล่าวว่ "ถ้าหากว่าในอดีตการเกิดขึ้นของ ตัวกระตุ้นหนึ่งหรือจำนวนหนึ่ง เป็น โอกาสที่ทำให้การกระทำของบุคคลได้รับการตอบแทน ดังนั้นยิ่งตัวกระตุ้นในปัจจุบันมีลักษณะเหมือนตัวกระตุ้นในอดีตมากเท่าใด ก็ยิ่งจะทำให้บุคคลลง มือกระทำอย่างเดียวกันนั้น หรือคล้าย ๆ กันมากยิ่งขึ้น"

(3) ข้อเสนอทางด้านคุณค่า กล่าวว่ "ยิ่งผลของการกระทำของบุคคลหนึ่งมี คุณค่ามากเท่าใด โอกาสที่บุคคลผู้นั้นจะกระทำอย่างเดียวกันอีกก็ยิ่งมากเพิ่มขึ้น"

(4) ข้อเสนอเกี่ยวกับการสูญเสียความพึงพอใจ กล่าวว่ "ในอดีตที่เพิ่งจะผ่านมา ยิ่งบุคคลหนึ่งได้รับผลตอบแทนอย่างหนึ่งมากเท่าใด สิ่งตอบแทนหรือรางวัลที่ได้รับหน่วยต่อไปก็ จะค่อย ๆ มีคุณค่าน้อยลงไปตามลำดับเพียงนั้น"

(5) ข้อเสนอเกี่ยวกับการก้าวร้าว-การยอมรับ ข้อเสนอแรกกล่าวว่า "เมื่อการ กระทำของบุคคลหนึ่ง ไม่ได้รับการตอบแทนที่เขาคาดหวังหรือได้รับการลงโทษที่ไม่คาดคิดว่าจะ ได้รับ บุคคลนั้นก็จะเกิดความ โกรธ เขาก็จะมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมที่มีลักษณะก้าวร้าว และผล ของพฤติกรรมดังกล่าวก็จะกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสำหรับบุคคลผู้นั้น" ข้อเสนอที่สอง กล่าวว่า "เมื่อ การกระทำของบุคคลหนึ่งได้รับผลตอบแทนตามความคาดหวังของเขา โดยเฉพาะการตอบแทนที่ มากกว่าที่เขาคาดว่าจะได้รับ หรือไม่ได้รับการลงโทษที่คาดว่าจะได้รับ เขาจะรู้สึกพอใจ เขาจะมี แนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้น และผลของพฤติกรรมดังกล่าวก็จะกลายเป็นสิ่ง ที่มีคุณค่าแก่เขามากขึ้น"

จากทฤษฎีการแลกเปลี่ยน สรุปได้ว่า การแลกเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมของบุคคล ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่กระทำพฤติกรรมเพื่อตอบสนองความคาดหวังและการเอื้ออำนวยผลประโยชน์ ซึ่งกันและกันทั้งที่เป็นส่วนปัจเจกบุคคลหรือส่วนรวม เพื่อลดความขัดแย้งและหยุดยั้งความรู้สึก ในทางลบจากบุคคลอื่น หากความสัมพันธ์ทางการแลกเปลี่ยนได้รับการตอบสนองจากบุคคล อื่น เช่น การได้รับรางวัลหรือผลตอบแทน ก็จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้บุคคลนั้นกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำ

พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงสามารถพัฒนาไปมากกว่าเพื่อประโยชน์ส่วนตนได้จากพลังส่วนรวมหรือพลังทางวัฒนธรรม

สำหรับทฤษฎีที่ใช้เป็นหลักในงานวิจัยครั้งนี้ คือ ทฤษฎีการมีส่วนร่วมและทฤษฎีบทบาทหน้าที่ โดยผู้วิจัยได้นำทฤษฎีดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการทำวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดฉะเชิงเทรา สำหรับทฤษฎีการกระทำสังคมและทฤษฎีการแลกเปลี่ยน ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และอภิปรายผลการวิจัย โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาับชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกันรับผิดชอบการจัดการศึกษาตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้หรือไม่

2.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น พบว่ามีผู้ทำวิจัยบ้างแล้ว แต่งานวิจัยเรื่องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดฉะเชิงเทรานั้นยังไม่มีผู้ใดทำวิจัยไว้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอยกตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาเสนอไว้เพียงบางเรื่องที่เห็นว่ามีความสำคัญเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งตรงกับหัวข้อของงานวิจัยดังนี้

2.2.1 ผลงานวิจัยในประเทศ

1) ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรตาม

โสภณ เพ็ชรพวง (2533 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนมีปัญหาการบริหารด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับขอบข่ายงานทั้งห้าด้าน ตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่น การให้บริการชุมชน การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน การประชาสัมพันธ์โรงเรียนและการร่วมกิจกรรมของชุมชน

สวาท หาญกลับ (2534 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง ผลการวิจัยพบว่า ระดับการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน โดยส่วนรวมและรายองค์ประกอบอยู่ในระดับปานกลาง

สินเทา บุญขวัญ (2535 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติงาน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช ตามทัศนะของครูอาจารย์และประธานกรรมการศึกษา ผลการวิจัย พบว่า ระดับการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของครูอาจารย์และประธานกรรมการศึกษา โดยส่วนรวมและรายองค์ประกอบอยู่ในระดับปานกลาง

ธวัชชัย บุญเต็ม (2536 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การปฏิบัติงาน โรงเรียนกับชุมชน ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงาน โรงเรียนกับชุมชน ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ รวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง

สมชาย รักยุติธรรมกุล (2538 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การปฏิบัติงาน โรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดยโสธร ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้านงานโรงเรียนกับชุมชน และผู้นำชุมชนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน พบว่า การปฏิบัติงาน โรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดยโสธร รวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง

บุญเข้ม คู่ป้อม (2540 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติงาน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในโรงเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และกรรมการโรงเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

สุมาลี นิตยจินต์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางแก้ไข ปัญหาการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนท่าใหม่ “พุทธสวัสดิ์ราษฎร์นุกูล” ตามความคิดเห็นของข้าราชการครู พบว่า ข้าราชการครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง

สุกิจ อุดมสิน (2545 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง

จากผลการวิจัย ทำให้เข้าใจว่า การปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง แต่ยังไม่มียานวิจัยที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาเพื่อทดสอบว่าความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดฉะเชิงเทรา มีความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอยู่ในระดับใด

2) ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรอิสระ

ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีผู้วิจัยบางท่านได้ทำวิจัยไว้ในตัวแปรอิสระเกี่ยวกับขนาดของโรงเรียน และกลุ่มของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรอิสระเกี่ยวกับขนาดของโรงเรียน มีดังต่อไปนี้

ณรงค์ กาญจนานนท์ (2527 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 12 พบว่า ขนาดของโรงเรียนต่างกัน พฤติกรรมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารแตกต่างกัน

วิเชียร อ่อนประเสริฐ (2529 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา พบว่า ขนาดของโรงเรียนต่างกัน ปัญหาการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่แตกต่างกัน

สมพร เพชรสงค์ (2532 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการบริหารงานอนุบาลชนบทในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ขนาดของโรงเรียนต่างกัน ปัญหาการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่แตกต่างกัน

สวาท หาญกลับ (2534 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง พบว่า ขนาดของโรงเรียนต่างกัน การปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนแตกต่างกัน

ศิริวรรณ แผ่นผา (2536 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาและข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาการดำเนินงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 12 พบว่า ขนาดของโรงเรียนต่างกัน ปัญหาในการดำเนินงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน แตกต่างกัน

สัมฤทธิ์ การเพ็ง (2537 : 100) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติงานของ

ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า ขนาดของโรงเรียนต่างกัน ปัญหาการปฏิบัติงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนแตกต่างกัน

เบญจพร สอนบุญลา (2539 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์โรงเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ขนาดของโรงเรียนต่างกัน ปัญหาการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์โรงเรียนไม่แตกต่างกัน

พรทิพย์ เฟื่องฟูง (2542 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาทางประชาสัมพันธ์โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 12 พบว่า ขนาดของโรงเรียนต่างกัน ปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาทางประชาสัมพันธ์ของโรงเรียนไม่แตกต่างกัน

จากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรอิสระเรื่องขนาดของโรงเรียน ทำให้เข้าใจว่าโรงเรียนที่มีขนาดของโรงเรียนแตกต่างกัน ทำให้การปฏิบัติงานของโรงเรียนแตกต่างกัน แต่มีบ้างที่ไม่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรอิสระเรื่องขนาดของโรงเรียนมาตั้งสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อทดสอบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดละเซียงเทรา ที่มีขนาดของโรงเรียนแตกต่างกัน มีความสัมพันธ์แตกต่างกันหรือไม่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรอิสระเกี่ยวกับกลุ่มของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังต่อไปนี้

ประกอบ คุณารักษ์ และคณะ (2531 : 36) ได้ศึกษาโครงการกรรมการการศึกษา รูปแบบความร่วมมือขององค์กรชุมชน(คณะกรรมการศึกษา)ต่อการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา พบว่า กรรมการศึกษามีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับค่อนข้างมาก

สนอง เครือมาก (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า คณะกรรมการโรงเรียนมีระดับการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่อยู่ในระดับปานกลาง

ศิริวัตร บุญประสพ (2541 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาเฉพาะกรณี โรงเรียนชุมชนบ้านสวาย สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ พบว่า คณะกรรมการโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นผู้มีถิ่นกำเนิดในชุมชน จึงมีความผูกพันกับโรงเรียน จึงมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญในการผลักดันการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อโรงเรียนและชุมชนได้

พิทักษ์ จอมเมือง (2541 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติงานตาม

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง พบว่า ระดับการปฏิบัติการตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนที่มีกลุ่มของคณะกรรมการต่างกัน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยผู้บริหารและข้าราชการครูในโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติงานสูงกว่า ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่าของโรงเรียน

นเรศ สวัสดิ์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหา การปฏิบัติงานของคณะกรรมการโรงเรียนในและนอกโครงการปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา เขตการศึกษา 12 พบว่า กลุ่มของคณะกรรมการแตกต่างกัน ปัญหาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการไม่แตกต่างกัน และปัญหาการปฏิบัติงานโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง

ประหยัด พานิชดี (2542 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาระดับการปฏิบัติงานตาม บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า คณะกรรมการที่มาจากผู้บริหารและข้าราชการครูมีระดับการปฏิบัติงานมาก คณะกรรมการที่มาจากผู้ปกครอง ศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิมีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง

จากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรอิสระเรื่องคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานของโรงเรียน ทำให้เข้าใจว่ากลุ่มของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่แตกต่างกัน ทำให้ระดับการปฏิบัติงานของโรงเรียนแตกต่างกัน แต่มีบ้างที่ไม่แตกต่างกัน และจากงานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาวิจัยในโรงเรียนประถมศึกษา ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรอิสระเรื่องคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมาตั้งสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อทดสอบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่มีกลุ่มของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนแตกต่างกัน มีความสัมพันธ์แตกต่างกันหรือไม่

2.2.2 ผลงานวิจัยต่างประเทศ

ผลงานวิจัยต่างประเทศเกี่ยวกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีดังต่อไปนี้

สมิท (Smith, 1971 : 2377-A) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของคณะกรรมการศึกษาในการวางแผนและพัฒนาการศึกษาของมหาวิทยาลัย มลรัฐมิชิแกน สหรัฐอเมริกา พบว่า สมาชิกของคณะกรรมการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนและประชาชนมีความต้องการที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดผลสำเร็จในการพัฒนาการศึกษา คณะกรรมการและประชาชนไม่เห็นด้วยกับเรื่องต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนดำเนินการโดยคณะกรรมการไม่ได้มีส่วนรู้เห็น

เบเคอร์รา (Becerra, 1974 : 6887-A) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทและความเข้าใจระหว่างผู้บริหารกับตัวแทนของชุมชนต่อการวินิจฉัยปัญหาของโรงเรียน พบว่า ทั้งสองฝ่ายพยายามที่จะทำความเข้าใจและปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และนโยบายที่ตกลงกันไว้และผู้บริหาร

ต้องสนใจและเข้าใจความแตกต่างของชุมชนได้ในทุกโอกาส ทักษคติในทางที่ไม่พึงประสงค์ของแต่ละฝ่ายจะเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานร่วมกัน ผู้บริหารต้องยอมรับในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และไม่คาดหวังผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมกับชุมชนมากเกินไป

สชอตเตนเฟลด์ (Schottenfeld, 1976 : 1343-A) ได้ศึกษา เรื่อง ผลของกฎหมายที่เสนอแก้ไขโดย เบอเคลย์ (Buckley) ที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พบว่า มีความสัมพันธ์กันในทางบวกระหว่างความรู้ของชุมชนและผู้ปกครองกับการจัดกลุ่มโรงเรียน และมีความสัมพันธ์กันในทางบวกระหว่างกลุ่มโรงเรียนกับทัศนคติของผู้ปกครอง

โซร์เบลโล (Sorbello, 1978 : 589-A) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของผู้ปกครองนักเรียนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังตามทัศนะของครูประถมศึกษา ครูใหญ่ ผู้ปกครองนักเรียนที่ไม่ใช่ นักเรียนชั้นประถมศึกษา พบว่าโดยรวมเห็นว่าผู้ปกครองนักเรียนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนอยู่ในระดับน้อย ส่วนครูใหญ่และคณะครูมีความเห็นว่าผู้ปกครองไม่ควรเกี่ยวข้องกับทางโรงเรียนในส่วนที่ผู้ปกครองยังไม่มีความรู้และไม่มี ความมั่นใจ กลุ่มที่ไม่ใช่ผู้ปกครองเห็นว่าผู้ปกครองไม่กระตือรือร้นและรับผิดชอบ

เจนนิง (Jenning, 1980 : 470-A) ได้ศึกษาในรัฐอาร์ิโซนา ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า กรรมการศึกษามีความรู้ด้านระบบการบริหารงานของโรงเรียนไม่เพียงพอ เช่น ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารการเงิน งบประมาณ และขาดเหตุผลที่ดีในการตัดสินใจจึงทำให้การประชุมกำหนดนโยบายไม่ประสบผลสำเร็จ การจัดการศึกษาของท้องถิ่นไม่พัฒนาเท่าที่ควร

พอลโลซซี (Pallozzi, 1981 : 1481) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบของชุมชนต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของโรงเรียนท้องถิ่นในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ สหรัฐอเมริกา โดยสอบถาม คณะกรรมการศึกษา พบว่า รูปแบบที่ใช้ในการจัดการศึกษาควรขยายไปเป็นรูปแบบของชุมชน เมื่อด้วยการจัดการศึกษาในโรงเรียน ควรร่วมมือกันทุกฝ่าย โรงเรียนไม่ควรยึดติดอยู่กับนโยบายมากนัก ส่วนชุมชนควรเสนอข้อที่ตรงกับความสามารถของตน และสิ่งที่ชุมชนควรคำนึงถึงคือความรับผิดชอบในกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นและอยู่ในวิสัยที่เป็นไปได้

ทอย (Toy, 1983 : 1951-A) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแผนการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในโรงเรียนชุมชน พบว่า ในการวางแผนเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนในชนบทนั้นควรจะมีการพัฒนาทางด้านนโยบายและกฎต่าง ๆ ให้มีการวิจัยปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังบกพร่องอยู่ กำหนดจุดมุ่งหมาย เป้าหมายให้ชัดเจน สร้างความสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอก จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ที่ดี การทำให้เกิดความไว้วางใจ ความกระตือรือร้นในการทำงาน และจัดให้มีการประเมินผลในการดำเนินงานด้วย

ฮาร์โรลด์ (Harold, 1983 : 2517-A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอำนาจ บทบาทของ คณะกรรมการศึกษาในการบริหารการศึกษาระดับท้องถิ่น พบว่า คณะกรรมการศึกษามีบทบาท สำคัญมากในการกำหนดนโยบายและการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาของท้องถิ่น

ลี (Lee, 1984 : 709-A, 2539 : 24) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักการศึกษา เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และบทบาทของนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ โครงการด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปว่า โรงเรียนในท้องถิ่นได้กำหนด นโยบายและกระบวนการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยให้นัก การศึกษาได้มีส่วนร่วมรับรู้ อย่างไรก็ตาม งานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนควร จะจัดทำให้จริงจังโดยการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่โดยเฉพาะ ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าว ประกอบด้วยคณะกรรมการอยู่ด้วย เพื่อทำหน้าที่ประเมินโครงการ และโดยสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน

คราฟ (Craft, 1988 : 1633-A) ได้ศึกษาเรื่องทัศนคติของชุมชนต่อการศึกษาและ ระดับการมีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียน เป็นการศึกษาเพื่อสนองความคิดที่ว่า การมีส่วนร่วมใน กิจการของโรงเรียนจะทำให้ทัศนคติของชุมชนต่อโรงเรียนดีขึ้น จุดมุ่งหมายคือ ต้องการศึกษ ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วมสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน และทัศนคติต่อ สถานศึกษาของรัฐ พบว่า มีความสัมพันธ์กันระหว่างระดับทัศนคติและระบบโรงเรียนในแต่ละ สิ่งแวดล้อม แต่ไม่มีค่าความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของชุมชนและสิ่งแวดล้อมหรือทัศนคติของ ชุมชนกับระดับการเข้าร่วมในกิจการของโรงเรียน

เดวิด (David, 1989 : 45-53) กล่าวว่า การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เป็น แนวทางหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษา โดยการกระจายอำนาจจัดการศึกษาไปยังโรงเรียนให้มากขึ้น โดยมีสมมติฐานว่าการให้โรงเรียนมีอำนาจหน้าที่มากขึ้น จะทำให้ประสิทธิภาพของโรงเรียนสูงขึ้น มีความยืดหยุ่นมากขึ้น และมีผลผลิตดีขึ้น คณะกรรมการศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนเห็นตรงกันว่า โรงเรียนจะเจริญก้าวหน้าขึ้น หากคณะกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

เฮฟเฟอร์แมน (Hefferman, 1992 : 1341-1342-A) ได้ศึกษาเรื่องการรับรู้ของการมี ส่วนร่วมของผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนในการมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการร่วมตัดสินใจ พบว่า ผู้บริหารมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วม ส่วนในระดับชาติ รัฐ และท้องถิ่น ได้พยายามดำเนินการปรับปรุงให้ผู้ปกครองและสมาชิก ในชุมชนมีส่วนร่วมในคณะกรรมการ แต่ความไม่ชัดเจนในบทบาทและความรับผิดชอบของ

ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน จึงทำให้โรงเรียน ชุมชน ต้องเปลี่ยนทัศนคติ ทักษะ และความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการตัดสินใจของผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน

เอสโปซิโต (Esposito, 1992 : 679-680-A) ได้ศึกษาเรื่อง การรับรู้ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองเฟรเดอริกชเบอร์คที่มีต่อโรงเรียนรัฐบาล สำหรับตั้งเป้าหมายการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนสนับสนุนโรงเรียนในท้องถิ่นให้มากขึ้น พบว่า โรงเรียนรัฐบาลควรสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของ

ผู้ปกครองคือให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนมากขึ้น และถือว่าการดำเนินงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นสิ่งที่โรงเรียนต้องกระทำอย่างยิ่ง

เชฟเฟอร์ (Schaeffer, 1992 : 1757-A) ได้ศึกษาเรื่องประสิทธิผลในการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งเป็นโรงเรียนตัวอย่าง ระหว่าง ค.ศ.1982-1989 พบว่า กิจกรรมและแนวทางที่ใช้ในโรงเรียนในเรื่อง การวางแผนที่ดี การประสานงานที่ดี จะต้องมาจากความต้องการของผู้ปกครองและนักเรียนในโรงเรียน โรงเรียนที่บุคลากรมีความอบอุ่นและมีกำลังใจ คือ โรงเรียนที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วม

บรูซ (Bruce, 1999 : 6028-A) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับชุมชน พบว่า ความคาดหวังของโรงเรียนที่เกี่ยวกับชุมชน สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่จะมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน ครูใหญ่คาดหวังที่จะให้ผู้ปกครอง

นักเรียนได้มีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจการหรืองานวางแผนของโรงเรียน ในองค์กรศาสนาและสถาบันอื่นในสังคมให้ความสนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้การอบรมสั่งสอนเด็กให้มากยิ่งขึ้น และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของเด็กด้วย

จากงานวิจัยต่างประเทศ ทำให้เข้าใจว่าการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ต้องเป็นบทบาทหน้าที่ของหลายฝ่าย ไม่ใช่เพียงบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนเพียงฝ่ายเดียว ทั้งฝ่ายนักการศึกษาที่ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายที่ต้องสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน ทั้งผู้ปกครองต้องให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการพัฒนาการศึกษาให้บรรลุตามนโยบาย นั่นคือ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะสำเร็จได้ต้องเกิดจากความร่วมมือจากทุกฝ่ายนั่นเอง

โรงเรียนมัธยมศึกษาถือเป็นสถาบันทางการศึกษาของชุมชนที่มุ่งให้ความรู้ทางวิชาการ และวิชาชีพกับผู้เรียน รวมทั้งให้ความรู้และให้บริการประชาชนในชุมชน ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินงาน

เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ความรู้สากลควบคู่กับการเรียนรู้วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจึงถือเป็นการปฏิบัติงานของโรงเรียนที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและร่วมกันวางแผนจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนที่เหมาะสม ส่งผลให้โรงเรียนทราบความต้องการของชุมชนและชุมชนทราบปัญหาการปฏิบัติงานของโรงเรียน เพราะความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีความจำเป็นในการพัฒนาการเรียนการสอนให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตในชุมชนได้อย่างแท้จริง แต่สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มีประสิทธิผลนั้นต้องเกิดจากบุคคลทุกฝ่ายให้ความร่วมมือในการพัฒนา การศึกษาอย่างจริงจัง จริงจัง เพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เล็งเห็นความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่าจะเป็นหนทางที่ทำให้โรงเรียนมีประสิทธิภาพทางการศึกษาสูงขึ้น ทำให้โรงเรียนกลับคืนสู่ชุมชนไม่เป็นที่แปลกแยกจากชุมชนอีกต่อไป ที่สำคัญที่สุดคือ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะทำให้ได้สืบทอดวัฒนธรรมชุมชนที่ดีงาม เห็นคุณค่าของแหล่งอาศัย และทำให้ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนได้ในที่สุด